

Stöd vid upprättande av krishanteringsplaner inom livsmedel och dricksvatten

LÄSINSTRUKTION

Öka krishanteringsförmågan

Detta material är utarbetat med den lokala kontrollmyndigheten i fokus. Den lokala kontrollmyndigheten definieras i materialet som den kommunala nämnd som fullgör uppgifter inom miljö- och hälsoskyddsområdet.

Materialet vänder sig i första hand till:

- Verksamhetsansvariga chefer som ansvarar för beslut om de förberedande åtgärder som beskrivs i materialet
- De personer som ansvarar för genomförande av de förberedande åtgärder som beskrivs i materialet
- De personer och funktioner som kommer att leda och samordna arbetet vid störningar och kriser

Såväl **Beskrivning** som **Fördjupning och verktyg** kan användas som underlag till information och utbildning av till exempel andra personalgrupper och berörda nämnder.

VIKTIGT

Syftet med materialet är att öka krishanteringsförmågan hos lokala kontrollmyndigheter när det gäller händelser inom området livsmedel och dricksvatten

Målet med materialet är att ge alla lokala kontrollmyndigheter underlag för att upprätta effektiva planer och rutiner för att hantera kriser som innefattar livsmedel och dricksvatten

Händelser som orsakar kris är per definition sällsynta. Det gör att de som är satta att hantera händelsen inte har någon större erfarenhet av situationen. Trots detta förväntas kommunens olika funktioner kunna hantera även sällsynta och svåra händelser. Det bästa sättet att förbereda sig för oväntade eller sällsynta händelser är att planera och sedan öva på att realisera planerna.

Utifrån erfarenheter från både övningar och skarpa händelser bör planerna kontinuerligt uppdateras. Detta kan innefatta arbetsrutiner, krisorganisationens bemanning, kontaktlistor etc.

Stöd och råd

I dokumentet försöker vi ge stöd och råd för att hantera såväl mindre störningar som mer omfattande kriser. Materialet är inte en färdig krishanteringsplan, utan ska i stället ses som ett "smörgåsbord". Från detta kan den lokala kontrollmyndigheten plocka material för att utveckla eller fördjupa sin krishanteringsplan utifrån lokala förhållanden. Materialet gör inte anspråk på att vara heltäckande, utan ska ses som stöd, förslag och idébank. Ytterligare stöd finns att hämta under de olika aktörernas webbplatser.

Lokal risk- och sårbarhetsanalys

Den lokala risk- och sårbarhetsanalysen* utgör grunden för att identifiera vilka situationer som kan uppkomma. Utifrån dessa analyser kan handlingsplaner förberedas. Som stöd för det arbetet presenteras några typhändelser för att mer i detalj beskriva den lokala kontrollmyndighetens åtgärder vid en kris. Det är dock viktigt att komma ihåg att det ändå kommer att inträffa situationer, som man inte planerat för. Planerna bör därför vara generella i så hög grad som möjligt. Då blir de en bra bas att utgå ifrån.

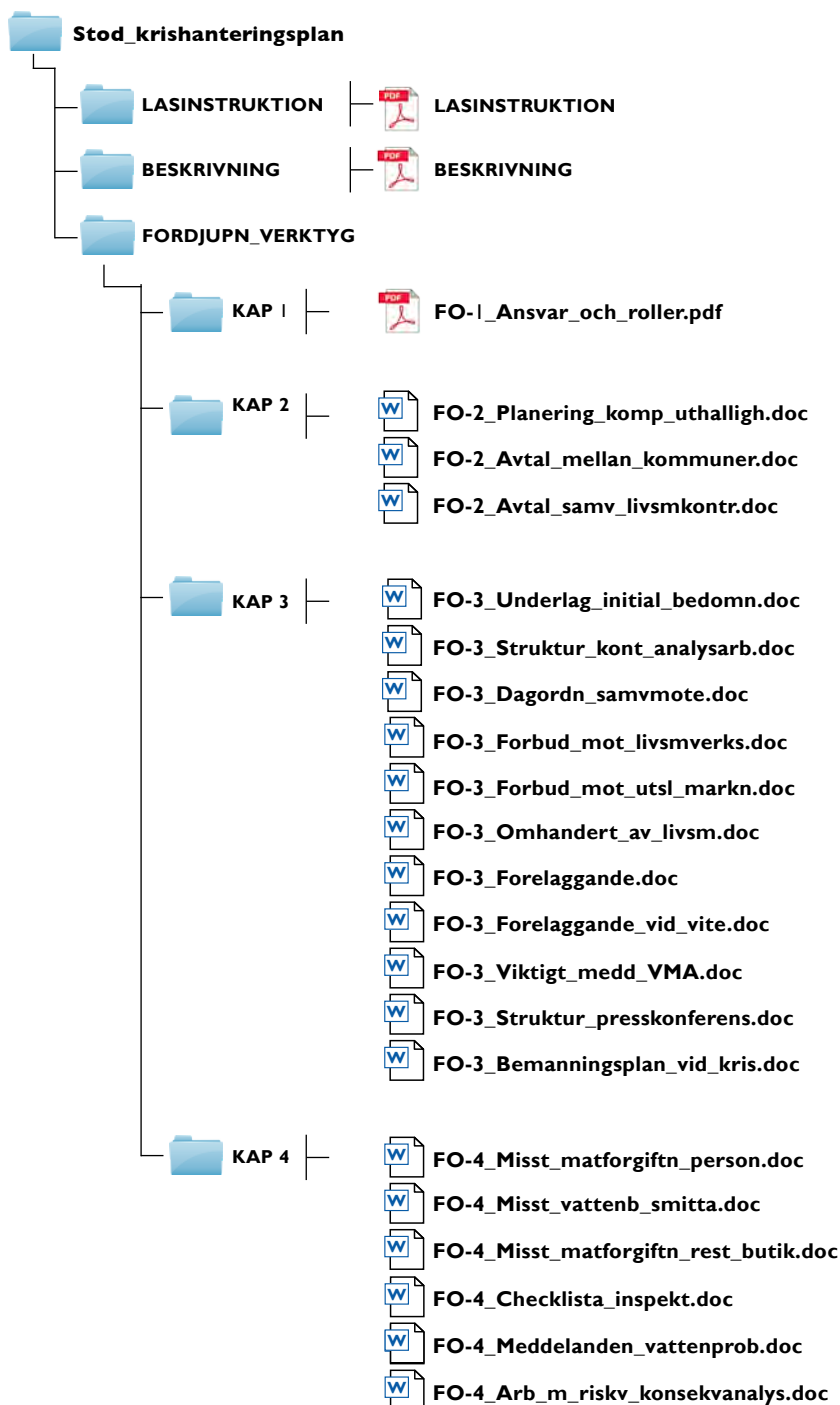
Materialet finns tillgängligt på Livsmedelsverkets webbplats för all personal inom den offentliga livsmedelskontrollen www.livsteck.net
Livsmedelsverket ansvarar för att materialet uppdateras.

**Lag (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap: 1 §. Kommuner och landsting ska analysera vilka extraordinära händelser i fredstid som kan inträffa i kommunen respektive landstinget och hur dessa händelser kan påverka den egna verksamheten. Resultatet av arbetet ska värderas och sammanställas i en risk- och sårbarhetsanalys. Kommuner och landsting ska vidare, med beaktande av risk- och sårbarhetsanalysen, för varje ny mandatperiod fastställa en plan för hur de ska hantera extraordinära händelser.*

Så här är materialet uppbyggt

Materialet består av tre delar: Läsinstruktion, Beskrivning (BE) samt en fördjupningsdel Fördjupning och verktyg (FÖ) där det ingår förslag till mallar.

När du har laddat ner den komprimerade filen från www.livsteck.net ser strukturen ut så här:

VIKTIGT

Allt som finns i wordmallarna ska ses som förslag/underlag i ditt arbete.

Beskrivning (BE)

Belyser den lokala kontrollmyndighetens ansvar, den övergripande krishanteringsprocessen samt en mer detaljerad beskrivning av krishanteringsprocessen för några typhändelser

**BE kapitel 1:
Ansvar och roller**

Beskriver översiktligt den lokala kontrollmyndighetens ansvar och roll. Ger även en kort beskrivning av övriga aktörers ansvar vid kris kopplat till livsmedel/dricks-vatten

**BE kapitel 2:
Mandat, resurser, kompetens
och uthållighet**

Beskriver betydelsen av att säkerställa kompetens, resurser och uthållighet innan en kris

**BE kapitel 3:
Övergripande krishanterings-
process**

Beskriver krishanteringsprocessen som helhet och de olika funktionerna som måste fungera, oavsett krisens art

**BE kapitel 4:
Utvalda typhändelser**

Ger förslag och tankestöd på hantering vid några utvalda typhändelser

Fördjupning och verktyg (FÖ)

Innehåller fördjupningar, förslag till mallar och verktyg som ger stöd åt beskrivningen i den beskrivande delen

**FÖ kapitel 1:
Ansvar och roller**

Beskriver fördjupat ansvar och roller vid kris kopplat till livsmedel och dricks-vatten. Listning av lagar och förordningar som kan behöva tillämpas vid olika typer av kriser kopplat till livsmedel/dricks-vatten

**FÖ kapitel 2:
Mandat, resurser, kompetens
och uthållighet**

Underlag som stöd för kompetensinventering och resursförstärkning innan en kris

**FÖ kapitel 3:
Övergripande krishanterings-
process**

Förslag till mallar och underlag som ger stöd åt en övergripande krishanteringsprocess

**FÖ kapitel 4:
Utvalda typhändelser**

Förslag till mallar och underlag som ger stöd åt en fördjupad krishanteringsprocess för några utvalda typhändelser

Hitta rätt i Beskrivning (BE)

Beskrivningsdelen består av ett dokument (PDF) med följande innehållsförteckning.

BE kapitel 1: Ansvar och roller

BE kapitel 2: Mandat, resurser, kompetens och uthållighet

BE kapitel 3: Övergripande krishanteringsprocess

- Övergång till krisläge
- Ta emot information/larm om problem
- Skapa lägesbild utifrån befintlig information
- Analysera lägesbilden
- Identifiera samverkande aktörer/Etablera samverkansrutiner
- Utreda och hantera
- Fatta eventuella myndighetsbeslut
- Kommunicera internt och externt
- Dokumentera
- Personalplanera
- Säkerställ service till krisorganisationen
- När krisen är över

BE kapitel 4: Utvalda typhändelser

- Risk för eller konstaterad sjukdom orsakad av livsmedel eller dricksvatten
 - När livsmedel är trolig orsak
 - När dricksvatten är trolig orsak
- Inget vatten eller förorenat vatten utan påvisad sjukdom
- Miljöolycka
- Hot och sabotage

Hitta rätt i Fördjupning och verktyg (FÖ)

Fördjupning och verktyg består av fyra mappar – en för varje kapitel. Varje kapitel-mapp innehåller i sin tur ett dokument för varje rubriknivå. Detta för att man lätt ska kunna plocka och använda sig av det verktyg man behöver.

Kapitel 1 är ett PDF-dokument medan kapitel 2-4 är word-dokument för att kunna anpassas till de egna behoven.

Kap 1

Ansvar och roller

Ansvar och roller med de viktigaste regelverken i sammanställning

Kap 2

Mandat, resurser, kompetens och uthållighet

Förslag på underlag för planering av kompetens och uthållighet

Att tänka på i avtal mellan kommuner

Förslag på avtal avseende samverkan livsmedelskontroll

Kap 3

Övergripande krishanteringsprocess

Förslag på underlag för initial bedömning

Förslag på struktur för kontinuerligt analysarbete

Förslag på dagordning vid samverkansmöte

Förslag till beslut om förbud mot livsmedelsverksamhet

Förslag till beslut om förbud mot utsläppande på marknaden

Förslag till beslut om omhändertagande av livsmedel

Förslag till beslut om föreläggande

Förslag till beslut om föreläggande vid vite

Viktigt meddelande till allmänheten – VMA

Förslag på struktur för presskonferens

Förslag till bemanningsplan vid kris

Kap 4

Utvalda typhändelser

Förslag till frågeformulär vid misstänkt matförgiftning, person

Förslag till frågeformulär vid misstänkt vattenburen smitta

Förslag till frågeformulär vid misstänkt matförgiftning på restaurang, i butik och liknande

Förslag till checklista för inspektion

Exempel på förberedda meddelanden till allmänheten vid vattenproblem

Stöd för arbete med riskvärdering och konsekvensanalys vid hot eller sabotage

Symbolförklaring

Kapitlen har varsin färg som följs åt i både Beskrivning och Fördjupning och verktyg.

Kapitel 1 – Kapitel 2 – Kapitel 3 – Kapitel 4

Följande symboler finns i beskrivningsdelen och följer kapitlets färg:

Läs mer!

Vid läshänvisningar till fördjupningsdelen används symbolen ”Läs mer!” med angiven kapitelhänvisning.

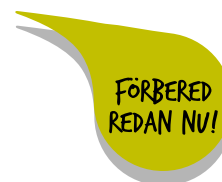
Verktyg finns

När verktyg eller förslag till mallar finns i fördjupningsdelen används symbolen ”Verktyg finns” med angiven kapitelhänvisning.

Förbered redan nu!

Den här symbolen visar att du redan nu kan förbereda arbetsrutiner, underlag med mera.

Viktigt

Symbolen ”Viktigt” visar att du ska läsa extra noga.

Avgränsning

För vissa anläggningar är Livsmedelsverket kontrollmyndighet. Detta hanteras dock ej i detta material, som har den lokala kontrollmyndigheten i fokus.

I kapitel 4 ges en fördjupad beskrivning av några typhändelser. Urvalet av dessa har gjorts utifrån ett eller fler av följande kriterier:

- Många aktörer inblandade
- Behov av externt stöd
- Stor sannolikhet
- Stora konsekvenser för tredje man
- Snabb utveckling

Deltagare i projektet

Underlaget har arbetats fram med hjälp av medel från Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. Projektet har drivits av extern projektledning, God Förmåga, i nära samarbete med Livsmedelsverket. Deltagarna representerar kompetens inom områdena miljö- och hälsoskydd, smittskydd, krisberedskap, dricksvatten och livsmedelssäkerhet.

Deltagare och medförfattare

Leif Elofsson

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Therese Frisell

Livsmedelsverket

Kajsa Gustavsson

Livsmedelsverket

Gunnel Göransson

God förmåga (konsult)

Eva Hamberg

Sigtuna kommun

Vesna Totic

Norrköpings kommun

Charlotte Larsson

Västra Götalandsregionen

Torbjörn Lindberg

Livsmedelsverket

Märith Löfgren

Kramfors kommun

Christina Nordensten

Livsmedelsverket

Olle Rydell

Länsstyrelsen Dalarna

Caroline Schönning

Smittskyddsinstitutet

Eva Sköld

Socialstyrelsen

Margareta Widell

Stockholms stad

Stöd vid upprättande av krishanteringsplaner inom livsmedel och dricksvatten

BESKRIVNING

Innehåll

BE kapitel 1:

<i>Ansvar och roller</i>	3
--------------------------	---

BE kapitel 2:

<i>Mandat, resurser, kompetens och uthållighet</i>	8
--	---

BE kapitel 3:

<i>Övergripande krishanteringsprocess</i>	9
Övergång till krisläge	9
Ta emot information/larm om problem	11
Skapa lägesbild utifrån befintlig information	12
Analysera lägesbilden	14
Identifiera samverkande aktörer/Etablera samverkansrutiner	15
Utreda och hantera	18
Fatta eventuella myndighetsbeslut	20
Kommunicera internt och externt	20
Dokumentera	25
Personalplanera	26
Säkerställ service till krisorganisationen	27
När krisen är över	28

BE kapitel 4:

<i>Utvalda typhändelser</i>	29
Risk för eller konstaterad sjukdom orsakad av livsmedel eller dricksvatten	30
När livsmedel är trolig orsak	31
När dricksvatten är trolig orsak	32
Inget vatten eller förorenat vatten utan påvisad sjukdom	33
Miljöolycka	35
Hot och sabotage	37

I. Ansvar och roller

I detta kapitel ges en översiktlig presentation över viktiga aktörer. En utförligare beskrivning av ansvar och roller för de aktörer som normalt blir inblandade vid en kris kopplat till livsmedel eller vatten finns i *Fördjupning och verktyg, kapitel 1: Ansvar och roller med de viktigaste regelverken i sammanställning*.

LÄS MER!
FÖ:Kap I

Den lokala kontrollmyndigheten

Enligt livsmedelslagen (2006:804) är den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom miljö- och hälsoskyddsområdet även lokal kontrollmyndighet på livsmedels- och dricksvattenområdet. Den lokala kontrollmyndigheten har ansvar för att kontrollera att livsmedel och dricksvatten som produceras är säkra. Enligt artikel 4 förordning (EG) nr 882/2004 ska kontrollmyndigheten upprätta beredskapsplaner som ska kunna användas som stöd vid krissituationer. Detta bör göras i linje med kommunens övergripande krishanteringsplan och i samråd med andra aktörer i kommunens krishanteringsorganisation, till exempel dricksvattenproducenten.

Vid kriser som inträffar i eller påverkar kommunen har den lokala kontrollmyndigheten ansvar och oftast en central roll i samverkan med andra myndigheter, liksom med livsmedelsföretag och dricksvattenproducenter.

VIKTIGT

Livsmedelsföretagaren och vattenproducenten har ansvar för sina produkter och deras kvalitet. Även vid kris kvarstår ansvaret.

Krishanteringen är ett samspel mellan verksamhetsutövare och den lokala kontrollmyndigheten.

Den lokala kontrollmyndigheten ska:

- Agera så att smitta/förorening i livsmedel och dricksvatten kan spåras
- Agera så att spridning av smitta/förorening kan förhindras
- Kommunicera relevant information till berörda aktörer, allmänheten och media

Livsmedelsföretag och vattenproducenten ska:

- Utreda orsak till problem
- Dra tillbaka förorenade livsmedel (gäller enbart livsmedelsföretag)
- Kommunicera relevant information till kontrollmyndigheten, allmänhet och media

Enligt lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap är alla kommuner skyldiga att ha en krisledningsnämnd och övergripande krishanteringsplan. Syftet med kontrollmyndighetens krishanteringsplan för livsmedel och dricksvatten är att i förväg identifiera tänkbara risker (risk- och sårbarhetsanalys), och med hjälp av detta upprätta handlingsplaner för hur man ska agera vid olika typer av kriser. I krishanteringsplanerna bör bland annat framgå hur krisledningsorganisationen ska se ut, de olika rollerna och på vilket sätt uppgifterna ska lösas. Mycket av detta kan förberedas, se vidare i kommande kapitel.

Kommunens övergripande krishanteringsplan

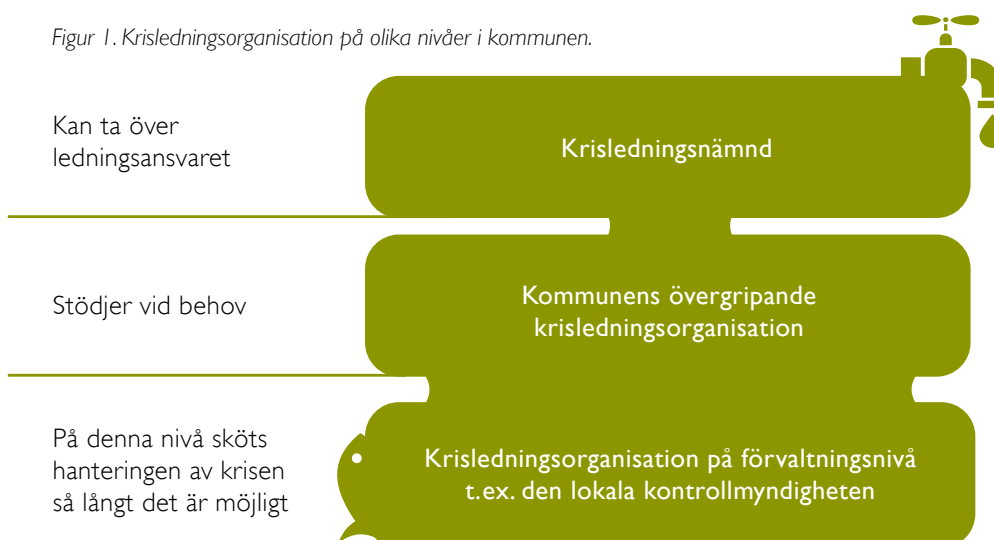
Det är av största vikt att den lokala kontrollmyndigheten väl känner till kommunens övergripande krishanteringsplaner, eftersom dessa är styrande för övriga verksamhets-specifika planer.

Kommunens övergripande krisledningsorganisation går i de flesta kommuner endast in när en verksamhet, till exempel när den lokala kontrollmyndighetens resurser inte räcker till eller när störningen får allvarliga konsekvenser för andra verksamheter eller allmänheten. Det är dock mycket viktigt att verksamheterna håller kommunledningen informerad om vad som inträffat och hur de hanterar situationen. Anledningen till detta är behovet av en samlad information till allmänheten och att den övergripande krisledningsorganisationen är väl informerad om den måste träda i funktion.

Kommunens krisledningsnämnd (se Fördjupning och verktyg, kapitel 1) kan vid behov ta över ledningsansvaret. Men det är också möjligt att kommunens centrala resurser kan stödja verksamhetens krisledningsorganisation där det finns ett behov. Ett vanligt behov av stöd brukar till exempel vara kriskommunikation.

Om, när och hur kommunens övergripande krisledning och stöd går in, är en fråga som löses via dialog mellan kommunledningen och verksamhetens krisledning.

Figur 1. Krisledningsorganisation på olika nivåer i kommunen.

Övriga aktörer

Nedan ges en övergripande sammanfattning av några av de viktigaste aktörernas roller vid en krissituation kopplade till livsmedel och dricksvatten. En utförligare beskrivning av ansvar och roller inklusive de viktigaste regelverken finns i *Fördjupning och verktyg, kapitel 1: Ansvar och roller*. Utöver detta kan mer information hämtas från respektive aktörs webbplats.

LÄS MER!
FÖ:Kap I

Arbetsmiljöverket

Kan med stöd av arbetsmiljölagen förbjuda, inskränka eller bestämma om vissa villkor för arbete eller ämnen som kan föranleda ohälsa i arbetslivet.

Jordbruksverket

Leder och samordnar de förebyggande åtgärderna samt bekämpningen av smittsamma djursjukdomar och zoonoser. Jordbruksverket har ett ansvar för informationsspridning och ska samverka med andra myndigheter.

Kemikalieinspektionen

Tar fram fakta och uppgifter vid farliga utsläpp eller förorening av råvattentäkter och livsmedel.

Kommunal krisledningsnämnd

Om nämndens ordförande bedömer att en viss händelse eller situation är att betrakta som "extraordinär händelse" enligt lagens definition, så har denna nämnd rätt att ta över ansvaret från de normalt ansvariga nämnderna i kommunen i den utsträckning som händelsen kräver.

Kommunal räddningstjänst

Hindrar och begränsar skador på människor, egendom eller miljö.

Kustbevakningen

Arbetar för att skadorna vid ett utsläpp av olja eller andra farliga ämnen ska minimeras. Kustbevakningen ansvarar även för Väner, Vättern och Mälaren.

Livsmedelsverket

Har expertkompetens när det gäller riskanalys inom området livsmedel och dricksvatten och deltar i epidemiologiska utredningar. Om livsmedel sprids som inte är säkra, ska Livsmedelsverket medverka till att de spåras och återtas från marknaden. Har ett ansvar för informationsspridning.

VAKA
(Nationell
vattenkatastrofgrupp)

Ger ett brett expertstöd inom dricksvattenområdet som till exempel mikrobiologi, analys och provtagning, geohydrologi, miljöskydd med mera. Coachar och stödjer med strukturering avseende krisledning, krishantering och informationshantering till kommunen vid kriser inom dricksvattenområdet. Stödet ges på telefon eller på plats. Genom VAKA kan kommunen låna utrustning för nödvattenförsörjning. Nås via SOS alarm på 020-30 20 30 dygnet runt.

Länsstyrelsen

Har ett särskilt ansvar vid utbrott av epizooti- och zoonoslagens sjukdomar där vissa av smittämnen kan spridas från djur till människa via livsmedel och vatten. Är geografiskt områdesansvariga vilket innebär samordning av aktörer på regional nivå.

Myndigheten för
samhällsskydd och beredskap

Bistår med vissa stödresurser i samband med allvarliga kriser. Stödjer samordning av berörda myndigheters åtgärder samt information till allmänhet och media. Bistår Regeringskansliet med underlag och information i samband med allvarliga olyckor och kriser.

Polisen

Genomför brottsutredningar.

SMHI

Stödjer vid extrema vädersituationer med prognoser för nederbörd och vattenflöden.

Smittskyddsinstitutet

Är en expertmyndighet som har i uppdrag att bistå myndigheter samt hälso- och sjukvården i smittskyddsfrågor. Deltar i utbrottsutredningar som stöd.

Central fältepidemiologisk
grupp

Har uppgiften att bistå myndigheter, landsting, kommuner och organisationer med expertstöd vid utbrott av allvarliga smittsamma sjukdomar (stödfunktion kopplad till Smittskyddsinstitutet).

Smittskyddsläkare	Varje landsting har en smittskyddsläkare som har ett samlat ansvar för smittskyddsarbetet. Enligt smittskyddslagen ska smittskyddsläkaren planera, organisera och leda smittskyddet och verka för effektivitet och samordning. Medan kontrollmyndighetens uppgifter är objektinriktade är smittskyddsläkarens uppgifter huvudsakligen personinriktade.
Socialstyrelsen	För smittskydd och hälsoskydd läggs tyngdpunkten på att kunna förebygga och begränsa utbredningen av epidemier samt att begränsa effekterna av radioaktivt nedfall och kemikalieutsläpp. Socialstyrelsen prioriterar åtgärder mot smittspridning, kemikalier och radioaktiva ämnen i planeringen för allvarliga händelser, bland annat genom att tillhandahålla experter inom dessa områden.
Statens kriminaltekniska laboratorium	Lämnar expertstöd till polisen. Leder nätverk för analys av farliga kemiska, biologiska, radioaktiva, nukleära och explosiva ämnen (CBRNE).
Statens veterinärmedicinska anstalt	Utredar smittsamma djursjukdomars, inklusive zoonosers, orsak och spridning, medverkar i sjukdomsprofylax och bekämpning vid utbrott.
Strålsäkerhetsmyndigheten	Har expertkompetens inom området strålskydd, inklusive fakta om och risker med radioaktiva ämnen.
Sveriges geologiska undersökning	Tar fram fakta och gör utredningar om spridning av ämnen i luft, vatten, jord och berg.

2. Mandat, resurser, kompetens, och uthållighet

Särskilt vid en krissituation utsätts den lokala kontrollmyndighetens organisation för en påfrestning. Därför är det av stor vikt att i tid förbereda organisationen:

FÖRBERED
REDAN NU!

- **Ansvar och befogenheter ska tydliggöras inom den lokala kontrollmyndigheten**

Det är viktigt att anpassa delegationsordningen så att ansvar och befogenheter är klarlagda innan krisen kommer.

- **Resurser, kompetens och uthållighet ska klargöras**

Nämndens ansvar är att se till att resurser (personal och utrustning) och rätt kompetens finns i organisationen för att klara av arbetet under en krissituation och att arbetet kan utföras både inom och utom ordinarie kontorstid. Den lokala kontrollmyndigheten kan få stöd från andra myndigheter och experter, men detta kan inte ersätta den kompetens som måste finnas inom organisationen.

För att få en uthållig organisation krävs förberedelser. Vilka scenarier kan vara aktuella i kris och vilken bemanning behövs för dessa? Planera bemanningen så att både krisrelaterade och ordinarie arbetsuppgifter, som inte kan prioriteras bort, kan utföras. Det måste också finnas utrymme för återhämtning.

Fördjupning och verktyg, kapitel 2, Förslag på underlag för planering av kompetens och uthållighet.

VERKTYG
FINNS
FÖ: Kap 2

- **Resursförstärkning**

Om resurser, kompetens eller uthållig organisation inte kan säkerställas inom den egna lokala kontrollmyndigheten kan samverkan ske med andra kommuner. Samverkansavtal kan reglera förutsättningar för samverkan om resurser.

Angående avtal mellan kommuner bör 14 § livsmedelslagen och 34 § kommunallagen beaktas, se vidare i *Fördjupning och verktyg, kapitel 2, Att tänka på i avtal mellan kommuner.*

LÄS MER!
FÖ: Kap 2

Underlag och förslag på avtal kan hittas i SKL:s publikation "Kommunala samverkanformer – Avtal, interkommunala företag, gemensam nämnd, kommunalförbund" ISBN-13: 978-91-7345-222-9

Fördjupning och verktyg, kapitel 2, Förslag på avtal avseende samverkan livsmedelskontroll.

VERKTYG
FINNS
FÖ: Kap 2

3. Övergripande krishanteringsprocess

Övergång till krisläge

Det är svårt att definiera när en kris uppstår. Många gånger inser man direkt att situationen är allvarlig. Det kan också börja som en mindre störning som man är van vid att hantera, för att sedan övergå i något mer omfattande som i värsta fall utvecklas till en svår kris.

För att kunna hantera en eskalerande händelse är det viktigt att alltid utgå från ungefär samma arbetsprocess. Denna process kan vara begränsad eller mer omfattande men bör alltid innehålla samma beståndsdelar. Genom detta skapas förmågan att skala upp eller ner insatsen beroende på händelseutvecklingen.

På nästa sida visas en schematisk bild på hur denna process kan se ut. Efter process-bilden följer en generell beskrivning av vad de olika delarna innebär och i vissa fall även stöd i form av förslag till mallar för olika ändamål. Det är dock viktigt att den lokala kontrollmyndigheten tar del av och utgår från de mallar som finns för kommunens övergripande krisledningsarbete. Förslagen i detta kapitel kan ses som ett stöd vid kompletteringar eller utveckling av redan befintligt material.

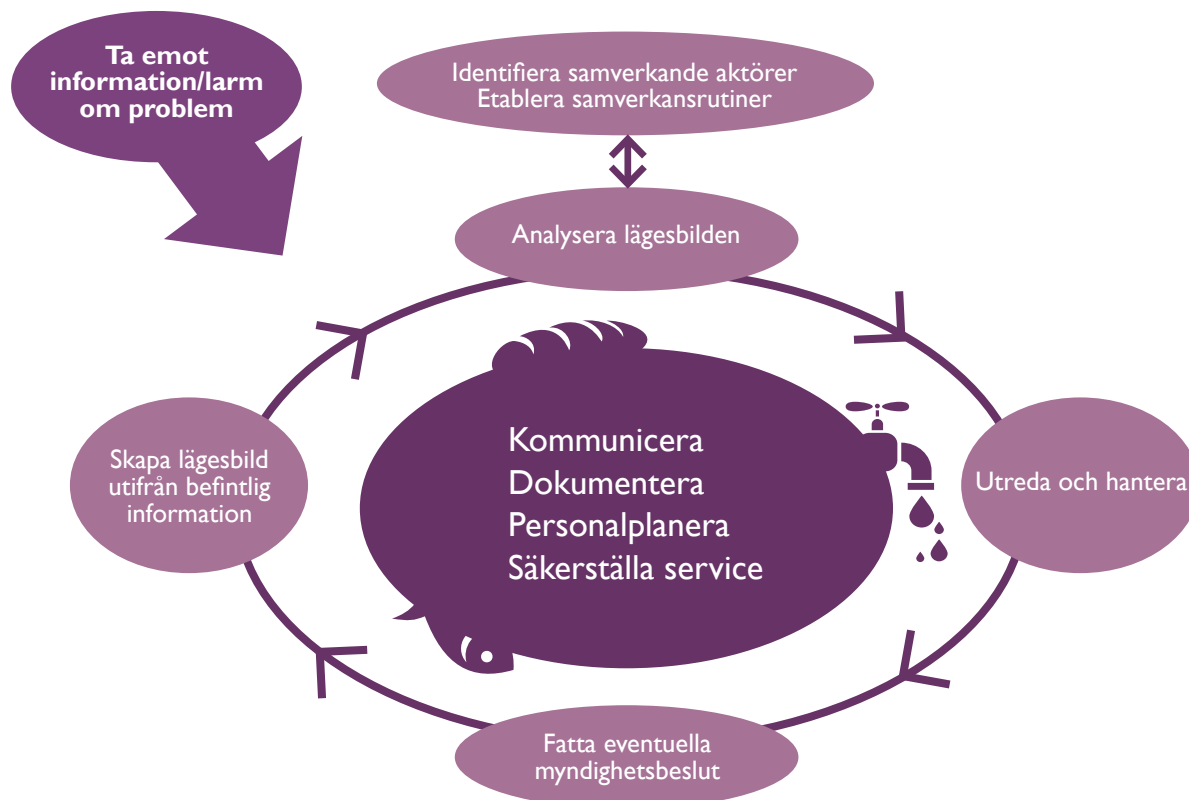

Är det en mindre störning kan arbetsprocessen genomföras av en eller två personer på den lokala kontrollmyndigheten. Är det en omfattande kris krävs en fullständig krisledningsorganisation med omfattande samverkansarbete för att kunna hantera alla delar. I det senare fallet är troligtvis kommunens krisledningsorganisation som helhet delaktig i arbetet. Med denna arbetsprocess som utgångspunkt kan tre viktiga beståndsdelar i krishanteringsplanen utformas:

- Hur krisledningsorganisationen ska se ut
- De olika rollerna
- På vilket sätt uppgifterna ska lösas

Det är inte meningen att tolka underlaget som att de olika delarna alltid ska göras efter varandra. I de flesta fall sker många parallella processer under arbetets gång. Beskrivningen ska ses som ett stöd för att upprätta en krishanteringsplan med anpassade rutiner för den aktuella lokala kontrollmyndigheten.

Figur 2. Övergripande krishanteringsprocess, där de olika delarna beskrivs i kommande kapitel.

Ta emot information/larm om problem

Rutiner för mottagandet

Larm eller information om störning kopplat till livsmedel eller dricksvatten kan komma in till den lokala kontrollmyndigheten på en mängd olika sätt, till exempel via företag, producent, allmänhet, annan del av kommunen, smittskyddsläkare, länsstyrelsen eller Livsmedelsverket. Det är viktigt att kunna nås vid kris, även under icke kontorstid. Det bör finnas en nedskriven rutin för hur den lokala kontrollmyndigheten kan larmas exempelvis genom

FÖRBERED
REDAN NU!

- Kontaktlista med ansvariga hos SOS Alarm eller annan larmoperatör
- Samarbete med andra kommunala funktioner som har beredskap, till exempel tjänsteman i beredskap, räddningstjänst, dricksvattenproducent

Det bör även klargöras hur rutinen görs känd för företag och internt i kommunen samt hur allmänheten på bästa sätt kan larma.

Bedömning av information/larm

Om den lokala kontrollmyndigheten får information om en händelse, är det bra att göra en snabb bedömning om några åtgärder behöver vidtas, om man behöver avsätta resurser för att följa utvecklingen eller om händelsen inte kommer att beröra myndigheten. Den initiala informationsinhämtningen blir ofta bättre om det finns några förberedda frågeställningar att utgå ifrån.

Förslag på underlag för initial bedömning av händelsens omfattning och behov av insats

1. Detta har hänt
2. Tidpunkt
3. Plats
4. Antal drabbade och på vilket sätt
5. Konsekvenser just nu
6. Källa/källor till informationen. Tillförlitlighet och sakriktighet

Om ingen särskild organisation behövs men behov av bevakning i frågan krävs

1. Resurs avsätts för bevakning av frågan
2. Beslut om när och till vem detta rapporteras

Om bedömningen är att särskild hantering krävs omedelbart, se åtgärder i kommande kapitel

Mall finns i *Fördjupning och verktyg, kapitel 3, Förslag på underlag för initial bedömning*

VERKTYG
FINNS
FÖ: Kap 3

Skapa lägesbild utifrån befintlig information

I ett inledande skede av en händelseutveckling finns ofta mycket begränsad och ibland även obekräftad information, dvs lägesbilden bygger på ett begränsat underlag. Längre fram i processen finns mer information och då fördjupas även lägesbilden. För att från början få ett så bra underlag som möjligt för beslut är det viktigt att lägesbilden utgår från samma struktur oavsett om det finns mycket information eller inte. I början finns inte svar på alla frågor, utan informationen fylls på under arbetets gång. Det är viktigt att den lokala kontrollmyndigheten tillsammans med kommunen som helhet i förväg förbereder och planerar:

- På vilket sätt och utifrån vilken struktur lägesbilden ska dokumenteras
- På vilket sätt och var lägesbilden ska göras tillgänglig och delas med övriga berörda aktörer

Då struktur för lägesbilden planeras bör dialog föras med länsstyrelsen i aktuellt län. Länsstyrelsen för i sin tur dialog med Myndigheten för samhällsskydd och beredskap kring dessa frågor. Genom detta skapas förutsättningar för att kommuner och myndigheter på lokal, regional och nationell nivå utgår från en likartad lägesbildastruktur. Nedan ges exempel på punkter som kan ingå i en lägesbild.

FÖRBERED
REDAN NU!

VIKTIGT

Exempel på punkter som kan ingå i en lägesbild***Detta har hänt – läget just nu***

- Övergripande beskrivning
- Händelseutveckling och samhällspåverkan
- Beslut och rekommendationer samt åtgärder
- Bild av händelsen i olika medier

Prognos och konsekvensbedömning – förväntad utveckling

- Bedömning av situationen och utveckling (bästa-/medel-/värsta utveckling)
- Konsekvenser av olika utvecklingsalternativ
- Viktigaste frågor på kort och lång sikt

Inriktning fortsatt arbete, åtgärder – vad gör vi?

- Inriktning för fortsatt arbete. Viktigaste åtgärderna
- Inriktning för fortsatt kommunikationsarbete. Viktigaste åtgärderna
- Vad sker hos andra berörda
- Tillgänglig personal och övriga resurser

Samverkan. Sektorsöverskridande frågor – kräver fortsatt utredning

- Oklarheter som behöver utredas/fördjupas tillsammans med andra aktörer

Tidpunkt för senaste uppdateringen av lägesbilden

Analysera lägesbilden

Under hela hanteringen av krisen krävs ett kontinuerligt analysarbete utifrån lägesbilden. Analysen ligger till grund för åtgärder och beslut (inklusive kommunikativa strategier och åtgärder). Utifrån den riskbild som råder i aktuell kommun kan en del av analysarbetet genomföras i förberedande syfte utifrån ett antal valda typhändelser (risk- och sårbarhetsanalysen utgör en av grunderna för detta urval).

FÖRBERED
REDAN NU!

Exempel på struktur för kontinuerligt analysarbete

- Behov av ytterligare utredning
- Behov av besök på plats
- Behov av provtagning och efterföljande analys
- Behov av beslut som till exempel saluförbud och föreläggande
- Behov av samverkan
- Behov av kommunikation/information
- Tänkbara händelseutvecklingar på lång och kort sikt (bästa-/medel-/värsta utveckling)
- Konsekvenser utifrån händelseutvecklingarna
- Alternativa möjliga åtgärder och konsekvenserna av dessa
- Nödvändiga och tillgängliga resurser. Behov av externa resurser
- Juridiska frågor (exempelvis oklara ansvarförhållanden)

Mall finns i *Fördjupning och verktyg, kapitel 3, Förslag på struktur för kontinuerligt analysarbete*

VERKTYG
FINNS
FÖ:Kap 3.

Identifiera samverkande aktörer och etablera samverkansrutiner

Oavsett krisens art eller omfattning krävs en kontinuerlig samverkansprocess med övriga berörda aktörer. Detta för att koordinera åtgärder och insatser utifrån en gemensam uppfattning om läget. Tidigt i processen måste övriga samverkande aktörer definieras. Följande bör klargöras:

- Vilka aktörer som påverkas
- Vilken aktör som håller ihop samverkansarbetet (kallar till samverkansmöten, genomför samverkansmöten, dokumenterar, säkerställer att samtliga har tillgång till samma lägesinformation osv)
- På vilket sätt samverkan ska genomföras (typ av möten, tidpunkter, frekvens etc)

FÖRBERED
REDAN NU!

Generella former för detta bör bestämmas i förväg.

Exempel på samverkande aktörer

I rutorna nedan finns exempel på samverkande aktörer listade. Alla aktörer är inte inblandade i alla typer av kriser. Det är dock viktigt att alltid tänka igenom på vilket sätt de olika aktörerna kan bli inblandade i den aktuella krisen. Listan gör inte anspråk på att vara heltäckande – det kan alltid uppstå situationer då samverkan som inte går att förutse innan behövs!

Internt

Kommunledning
Berörda förvaltningar och bolag
Kommunikatörer
Beredskaps/säkerhetssamordnare

Externt

Smittskyddsläkare
Livsmedelsföretag
Djurhållare, fiskenäring
Närliggande kommuner
Kommun som berörs på annat sätt
Länsstyrelsen
Livsmedelsverket
VAKA

Statens veterinärmedicinska anstalt
Smittskyddsinstitutet
Polis/SÄPO
Analyslaboratorier
Företag som levererat eller tagit emot livsmedel eller dricksvatten
Restvärdesledare (miljöolycka)
Trafikverket (miljöolycka)

Överväg alltid information till smittskyddsläkare, även om smitta inte är konstaterad!

Under kapitel 1 "Ansvar och roller" nämns en mängd olika aktörer. Det är viktigt att notera att länsstyrelserna har ett ansvar att verka för samordning av aktörerna på regional nivå. Detta innebär att den lokala kontrollmyndigheten/kommunen kan få stöd i sin samverkan med övriga aktörer på regional nivå. Länsstyrelserna i sin tur är en kanal till den nationella nivån där Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har motsvarande uppgift.

Kontaktvägar

För att lätt kunna nå berörda aktörer måste kontaktvägar etableras tidigt i processen, till exempel telefon och e-postadresser. Dessa kontaktvägar kan i viss mån förberedas innan.

FÖRBERED
REDAN NU!

Samverkansmöten

Samverkansarbetet bör genomföras på ett systematiskt sätt. Samverkansmöten är ett verktyg för detta. För att samverkansmöten ska bli effektiva krävs tydlighet kring:

- När samverkansmöten ska genomföras (en tidsplanering krävs för att optimera förberedelser)
- Vem som kallar till och håller ihop samverkansmötena
- Vilken förberedelse som krävs av deltagande aktörer
- Vilken dagordning som ligger till grund för mötena
- Vilket resultat som kan förväntas av samverkansmötena
- Hur resultatet dokumenteras och blir en del av lägesbilden

FÖRBERED
REDAN NU!

Vid behov koordineras dessa möten med länsstyrelsen.

Förslag på dagordning vid samverkansmöte

1. Närvarande

2. Övergripande beskrivning

- Vad som har hänt
- Åtgärder som genomförts, rådande rekommendationer
- Bedömning/beskrivning av mediebild och vanliga frågor

3. Prognos och konsekvensbedömning

- Bedömning av situationen och utvecklingen (bästa/medel/värsta utveckling)
- Viktigaste frågor på kort och lång sikt

UTIFRÅN DETTA DRAS SLUTSATSER

4. Inriktning fortsatt arbete, åtgärder

- Inriktning för fortsatt arbete. Viktigaste åtgärderna och konsekvenserna
- Inriktning för fortsatt kommunikationsarbete. Viktigaste åtgärderna (inklusive information till allmänheten) och konsekvenserna
- Behov av experter, resurser, lokaler etc
- Bemanningsläget – någon aktör som behöver extra stöd?

5. Sektorsöverskridande frågor

- Oklarheter som behöver utredas tillsammans med andra aktörer genom fortsatt fördjupningsarbete

6. Summering av åtgärder

7. Dokumentation

- Beskrivning av var den samlade informationen återfinns

8. Nästa möte

- Tid
- Plats/teknik
- Sammankallande

9. Övrigt

Mall finns i *Fördjupning och verktyg, kapitel 3, Förslag på dagordning vid samverkansmöte*

VERKTYG
FINNS
FÖ:Kap 3

Utreda och hantera

Den lokala kontrollmyndigheten ska som nämnts innan:

- Agera så att smitta/förorening i livsmedel och dricksvatten kan spåras
- Agera så att spridning av smitta/förorening kan förhindras

För att säkerställa punkterna ovan krävs ett utrednings- och hanteringsarbete som ligger till grund för de ställningstaganden och beslut som fattas. Vi väljer att beskriva detta arbete utifrån fyra olika typhändelser:

- Risk för eller konstaterad sjukdom orsakad av livsmedel eller dricksvatten
- Inget dricksvatten eller förorenat dricksvatten utan påvisad sjukdom
- Miljöolycka
- Hot och sabotage

Utrednings- och hanteringsprocessen beskrivs övergripande nedan för respektive typhändelse. En mer fördjupad beskrivning av utredning och hantering av dessa typhändelser återfinns i kapitel 4.

Risk för eller konstaterad sjukdom orsakad av livsmedel eller dricksvatten

Klarlägg om orsaken är livsmedel eller dricksvatten

Genom intervjuer, analys av symtom, analysresultat, geografisk utbredning, samverkan med andra aktörer och så vidare

När livsmedel är trolig orsak

- Samråd med livsmedelsproducent om omedelbara åtgärder
- Klargör leverantörer
- Bedöm om inspektion ska göras
- Säkerställ att provtagning genomförs
- Fatta relevanta myndighetsbeslut
- Klargör säkerhetsåtgärder vid återupptagen leverans
- Klargör livsmedlets spridning

När dricksvatten är trolig orsak

- Samråd med dricksvattenproducenten om omedelbara åtgärder
- Identifiera livsmedelshandling/produktion där dricksvatten är väsentligt
- Säkerställ att provtagning genomförs
- Fatta relevanta myndighetsbeslut
- Klargör säkerhetsåtgärder vid återupptagen leverans

Inget dricksvatten eller förorenat dricksvatten utan påvisad sjukdom

- Inhämta information från dricksvattenproducent om orsaker, risker och utbredning
- Identifiera livsmedelshantering/produktion där dricksvatten är väsentligt
- Fatta relevanta myndighetsbeslut
- Klargör säkerhetsåtgärder vid återupptagen leverans

Miljöolycka

- Klargör förutsättningar kring föroreningen
- Gör en riskvärdering avseende eventuell risk för påverkan på dricksvatten och / eller andra livsmedel
- För dialog med dricksvattenproducenten
- Fatta relevanta myndighetsbeslut
- Besök drabbad plats

Hot och sabotage

- Säkerställ att polisen är kontaktad. Om inte – uppmana till kontakt
- Klargör genomförda åtgärder
- Delta i arbetet med riskvärdering och konsekvensanalys

Hantera provtagningen i hela kedjan

För att utredningsarbetet ska bedrivas på ett effektivt sätt krävs förberedda rutiner i hela provtagningskedjan. Detta innebär en planering för:

- Utsedda laboratorier för offentlig kontroll
- Hur snabbast möjliga transport av proverna kan säkerställas (även utanför kontorstid)
- Hur laboratorium ska förvarnas (även utanför kontorstid)
- Vilket laboratorium som kan utföra specialanalyser

På Livsmedelsverkets webbplats finns "Upphandling av analystjänster för offentlig kontroll av livsmedel och för föreskriven regelbunden kontroll av dricksvatten - vägledning"

Fatta eventuella myndighetsbeslut

Beroende på händelsens karaktär kan flera olika myndighetsbeslut behöva fattas av den lokala kontrollmyndigheten. Detta kan behövas omgående eller längre fram i händelseutvecklingen.

Mallar för myndighetsbeslut kan förberedas innan. Exempel på sådana beslut är:

- Tillfällig stängning av anläggning eller del av produktion
- Hanteringsförbud
- Saluförbud
- Föreläggande om hygienåtgärder på plats
- Föreläggande om nödvändiga säkerhetsåtgärder inte görs eller om nödvändig information inte ges till allmänheten

Olika förslag till mallar för detta finns under *Fördjupning och verktyg, kapitel 3*. Kopplingsinstruktionerna i beslutsmallar kommer från Ecos. I Miljöreda finns andra kopplingsinstruktioner.

Kommunicera internt och externt

Vid en kris krävs ofta stora resurser för att kommunicera, både internt och med allmänhet och media. Kommunens övergripande krisledningsorganisation går i de flesta kommuner endast in när den lokala kontrollmyndighetens resurser inte räcker till.

Det är viktigt att den kommunikationsstrategi som utformas hos den lokala kontrollmyndigheten överensstämmer med de strategier och arbetsrutiner som finns övergripande i kommunen.

Det är också mycket viktigt att den lokala kontrollmyndigheten från början håller medarbetare, nämnd och kommunledning informerad om vad som inträffat och hur situationen hanteras. Anledningen till detta är behovet av en samlad information till allmänheten och att den övergripande krisledningsorganisationen är väl informerad om den måste träda i funktion.

Grunden för all extern och intern information är lägesbilden. Det är oerhört betydelsefullt att samtliga aktörer gemensamt arbetar för att utforma och upprätthålla en lägesbild som på ett så bra sätt som möjligt speglar verkligheten.

FÖRBERED
REDAN NU!

VERKTYG
FINNS
FÖ:Kap 3

VIKTIGT

Övergripande kommunikationsstrategi

Vid en kris är ofta många aktörer inblandade. Ett effektivt kommunikationsarbete kräver en övergripande kommunikationsstrategi som inblandade aktörer är överens om. Denna bör ständigt uppdateras och ge svar på bland annat följande:

- Vem som ansvarar för att kommunikationen till allmänhet och media samordnas
- Hur samordningen ska gå till
- Vilka kanaler som ska användas för att kommunicera med allmänhet och media
- Vem som informerar om vad
- Hur omvärldsbevakning av traditionella och sociala medier ska gå till
- Hur kontakterna med media ska organiseras så att det skapas utrymme för arbetsro
- Vilka huvudbudskap som är de viktigaste just nu
- Vilka språk budskapen ska kommuniceras på
- Vilka "svåra" frågor som särskilt kan behöva hanteras

För att uppnå samordning kring kommunikation krävs att denna strategi blir en tydlig del av samordningsmötena, se *Identifiera samverkande aktörer och etablera samverkansrutiner*. Principer för en övergripande kommunikationsstrategi bör diskuteras med samverkande aktörer innan en kris.

FÖRBERED
REDAN NU!

Kommunikativa risker

I krisarbetet bör det eftersträvas en kultur där samtliga berörda experter ansvarar för att tidigt fånga de kommunikativa riskerna. Detta innebär bland annat att kontinuerligt bedöma vilka frågor som är centrala eller som kan behöva särskild uppmärksamhet ur kommunikativt perspektiv. Aktörerna bör ha ett uttalat mål kring detta och löpande föra upp frågeställningen via till exempel samverkansmöten.

FÖRBERED
REDAN NU!

Sekretess och informationssäkerhet

I alla sammanhang bör behovet av sekretess beaktas. Detta innefattar i vilken grad man ska sprida planer, kontaktuppgifter etc. Tänk även på att anmälan till polis kan sekretessbeläggas.

Möjliga kommunikationskanaler

- Vid akut fara för liv och hälsa använd VMA (viktigt meddelande till allmänheten) via SR P4 och vid behov även via tyfon. Beroende på hur akut och farlig situationen är sänds ett varnings- eller informationsmeddelande.

Fördjupning och verktyg, kapitel 3, Viktigt meddelande till allmänheten –VMA.

- Webbplatsen
- Telefonsvarare med inspelat budskap
- Presskonferens
- Pressmeddelande
- Traditionell media som exempelvis TV, radio och tidningar
- Sociala media som exempelvis Facebook och Twitter
- Särskilt för att ta hand om frågor: Telefonväxel, upplysningscentral, externt callcenter, särskild e-postlåda för den aktuella krisen, webbformulär
- Enkät/anmälningssblankett på webbplatsen
- Annonsering i tidningar
- Anslag
- Flygblad, högtalarbilar, dörrknackning

Information till allmänheten bör bland annat innehålla

- Läget just nu
- Vad som hänt och när det hände
- Varför det har hänt
- Konsekvenserna för den enskilde, hur farligt det är, sjukdomsbild med mera
- Hur man kan skydda liv och hälsa, vad den enskilde kan göra själv
- Vilka åtgärder som görs för att komma tillrätta med problemet
- Hur länge man kan befara att problemet kommer att fortsätta
- När och hur ny information kommer att ges
- Var och hur man kan ställa frågor
- Hur man kan komma i kontakt med ansvariga

VERKTYG
FINNS
FÖ:Kap 3

I kontakt med media – tänk på följande

- Ta initiativet
- Skriv kort och enkelt
- Var korrekt och undvik spekulationer
- Ge bara entydig information
- Om någon lidit skada börja med att uttrycka empati
- Informera kontinuerligt, annars skapas ett informationsvakuum som i sin tur kan leda till spekulationer i media

Presskonferens

En presskonferens måste förberedas tillsammans med samverkande aktörer. De övergripande budskapen som ska levereras vid presskonferensen bör vara kända för samtliga berörda aktörer.

En presskonferens bör planeras och genomförs tillsammans med kommunens centrala informationsansvariga.

Exempel på struktur för presskonferens

- Hälsa pressen välkomna och presentera mötesordning (exempelvis att frågor från media besvaras efter att deltagarna på podiet informerat om situationen)
- Introducera alla på "podiet"
- Beklaga händelsen
- Kort om händelsen. Utgå från hur det ser ut nu - inte historieberättande
- Konsekvenser för: människor, djur, egendom
- Så löser vi akutfrågan. Så lång tid beräknas detta ta, här finns till exempel vatten att få tag i
- Så löser vi långtidsproblematiken. Så lång tid beräknas detta ta
- Så ser vi till att detta inte händer igen
- Eventuella tekniska detaljer

Mall finns i *Fördjupning och verktyg, kapitel 3, Förslag på struktur för presskonferens*

FÖRBERED
REDAN NU!

VERKTYG
FINNS
FÖ:Kap 3

FÖRBÄDRED
REDAN NU!

Omvärldsbevakning

Omvärldsbevakning är en del i kommunikationsarbetet. Strategi för hur omvärldsbevakning ska gå till bör utformas innan krisen. I strategin bör beskrivas hur den lokala kontrollmyndigheten kan få stöd från kommunen i stort. Kontinuerligt bör den lokala kontrollmyndigheten följa:

- Allmänhetens reaktioner och dialog på sakfrågor via telefon, mail, sociala medier etc. Ansvarig för analys och klargörande av eventuella åtgärder kring detta bör finnas utpekad
- Huvudbudskap i traditionella och sociala medier. Analys bör göras om rätt budskap når fram till allmänheten och vilka frågor som behöver bemötas ytterligare
- Övriga aktörers hantering av de stora frågeställningarna i traditionella och sociala medier
- Om något i kommunikationen hos övriga aktörer inte går i linje med den egna sektorns kommunikation. I så fall bör detta hanteras genom direktkontakt eller lyftas vid nästa samverkansmöte

Intern information

- Berätta hur krisorganisationen ser ut, vilka som är kontaktpersoner och hur alla kan hjälpa till
- Informera löpande, även om inget nytt har hänt
- Berätta om viktiga prioriteringar
- Berätta om de viktigaste budskapen till allmänhet och media just nu
- Var uppmuntrande och stödjande, andra delar av organisationen har kanske fått högre arbetsbelastning
- Informera om hur löpande information kommer att gå till, var och när den ges
- Samtidigt som information läggs ut externt till allmänhet och media bör den läggas ut internt så att alla medarbetare samtidigt får tillgång till samma information

Dokumentera

Dokumentationen är viktig ur två perspektiv

- För att samtliga aktörer ska kunna vara uppdaterade kring händelseutvecklingen och fatta beslut utifrån samma lägesinformation
- För utvärdering av arbetet efter krisen

Frågor att ta ställning till innan en kris

- Hur den löpande dokumentationen ska ske
- Hur den sammanfattande lägesbilden och övrig dokumentation ska finnas åtkomlig för samtliga aktörer
- Vem som ansvarar för dokumentationen

FÖRBERED
REDAN NU!

Exempel på vad som behöver dokumenteras och samlas

- Samlad lägesbild, inklusive kartor
- Löpande dagboksanteckningar (logg)
- Mötesprotokoll
- Källor till information
- Underlag för beslut
- Beslut och beslutsfattare
- Sanktionsbeslut
- Pressmeddelanden, presskonferenser, mediebevakning i övrigt
- Mätningar/provtagningar och analysresultat
- Meddelanden och annan information från övriga aktörer
- Information och klagomål från allmänheten
- Händelser som kan bli ekonomiskt kännbara
- Beställningar och arbeten som utförs
- Foton kopplade till händelsen
- Tidsplanering för arbetet
- Planer för bemanning
- Behov av externa resurser
- Information från kommunens webbplats och informationsblad

Logg

- Datum och klockslag när uppgiften inkom/uppgiften lämnades
- Från vem uppgiften kom/till vem uppgiften lämnades
- Signatur på den som tog emot uppgiften/lämnade uppgiften

Personalplanera

Om lägesbilden utifrån befintlig information indikerar till exempel hälsofara, konsekvenser för många människor, eller stort medialt tryck och risk för opinionsbildning bör en krisledningsorganisation upprättas. Denna kan bestå av få eller många personer beroende på den bedömning av lägesbilden som görs.

Den personal som hanterar krisen kommer att behöva avlösning. Följande planering bör göras:

- Bestäm vilka funktioner/kompetenser som behöver vara igång. Glöm inte att prata med till exempel säkerhetssamordnare för att integrera arbetet med kommunens övergripande krisledningsorganisation
- Bemanna och planera för avlösning
- Överväg om externa resurser behövs
- Överväg om underlag för beslut om övertid behövs

Mall finns i *Fördjupning och verktyg, kapitel 3, Förslag till bemanningsplan vid kris*.

Krisledningsorganisationens uppbyggnad och arbetssätt måste vara bestämda i förväg. Antal personer som bemannar organisationen måste anpassas till det aktuella läget.

Det är ytterst viktigt att det arbetssätt som initieras av den lokala kontrollmyndigheten går i linje med det krisledningsarbete som finns för kommunen som helhet. Vid en kris måste det ske en integrering av krisledningsarbetet mellan den lokala kontrollmyndighet och kommunen som helhet. Hur detta ska gå till måste bestämmas i förväg.

VERKTYG
FINNS
FÖ:Kap 3

FÖRBÄD
REDAN NU!

Stressreaktioner och stresshantering för involverade i krisarbetet

De flesta överraskar både sig själva och andra med sitt engagemang och sin styrka i kritiska situationer. Men alla påverkas också negativt av press. En ofrånkomlig del i all krishantering är därför att förebygga och hantera de psykologiska stress- och krisreaktioner som uppkommer under arbetet.

Framgångsrik krishantering kräver att man uppmärksammar stressreaktioner och ger varandra stöd att förbli uppgiftsinriktad, realistisk samt ser till att samarbete och kommunikation inte avtar. Detta är ett viktigt område att arbeta med då det påverkar krishanteringen.

Säkerställ service till krisorganisationen

Under en långvarig kris är det många praktiska frågor som måste lösas. Exempel på planering som måste göras:

- Behov av transportmedel, särskild skyddsutrustning, särskild provtagningsutrustning
- Betalningsansvarig för provtagning
- Transport av prover i akut läge
- Praktiskt stöd för personal som är ute i fält eller hos företag/dricksvattenproducenter
- Mat för personal i krisledningsorganisationen
- Möjligheter till övernattnig
- Personligt krisstöd

FÖRBERED
REDAN NU!

När krisen är över

Ta beslut om när krisen är över och hanteringen kan övergå i en förvaltningsfas. Informera berörda, både internt och externt.

Utvärdering och återföring

Till utvärdering används dokumentation från krisen som underlag tillsammans med ett antal frågor som bör ställas till de som hanterat krisen internt och till externt berörda aktörer. Utse ansvarig för efterarbetet. Exempel på frågeställningar:

- Behövs uppföljande stresshantering?
- Vad fungerade bra?
- Vad kunde ha gjorts bättre?
- Hur fungerade externt stöd? Ge de berörda återkoppling!
- Ska polisanmälan göras?
- Behöver förändringar göras i rutiner och instruktioner för att förbättra hanteringen nästa gång och i så fall vilka?
- Behövs uppgradering av utrustning?

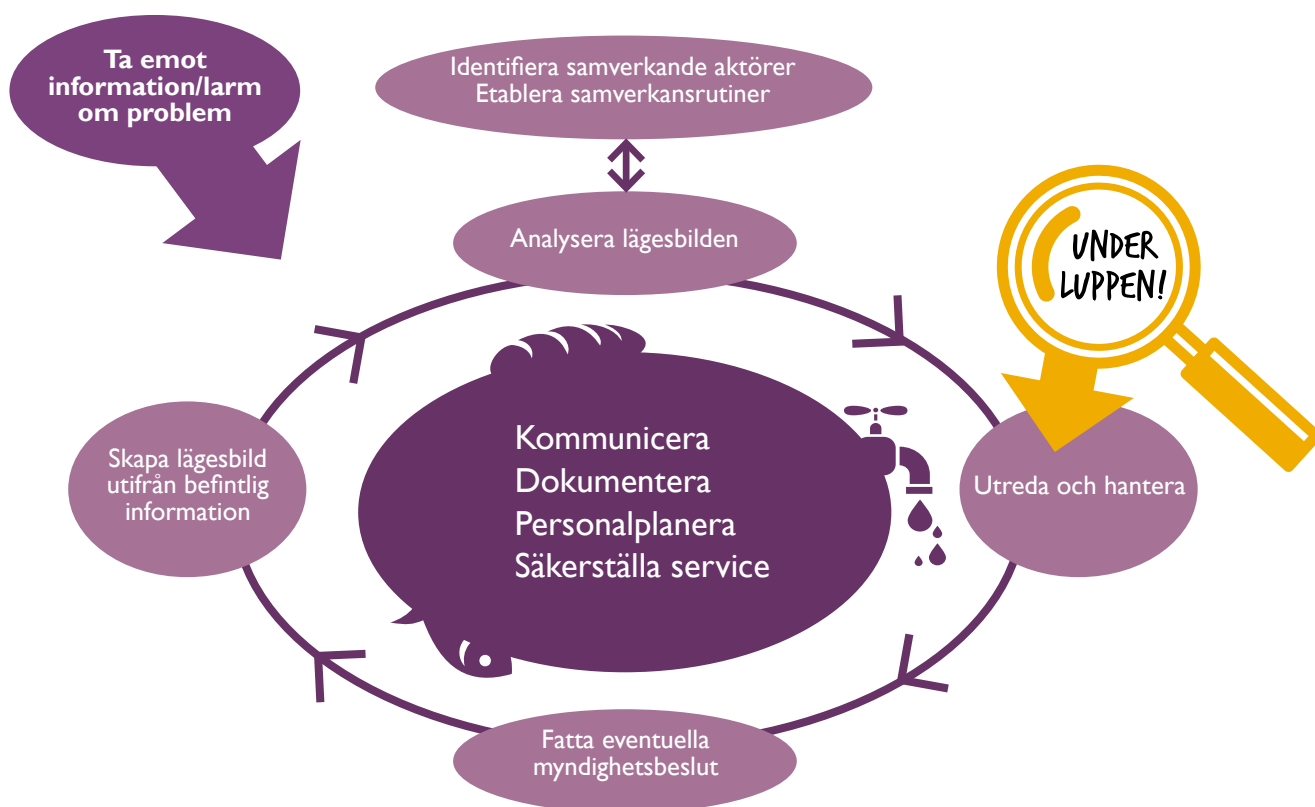

4. Fördjupad beskrivning av några typhändelser

I kapitel 3 ”Utreda och hantera” beskrivs översiktligt en process för fyra valda typhändelser. I detta kapitel beskrivs denna process på ett utförligare sätt. Syftet med detta är att ytterligare konkretisera arbetet. Kommande beskrivningar är alltså en fördjupning av nedan markerad del av krishanteringsprocessen.

Beskrivningen ska ses som ett förslag/tankestöd och måste anpassas och fördjupas utifrån aktuell händelse och förutsättningar i den egna kommunen. Beskrivningen ska *inte* ses som en mall.

Figur 3. Övergripande krishanteringsprocess, fokus på Utreda och hantera.

Risk för eller konstaterad sjukdom orsakad av livsmedel eller dricksvatten

Indikation på sjukdom kan komma till lokal kontrollmyndighet till exempel genom:

- Livsmedelsföretag
- Livsmedelsverket (RASFF)
- Dricksvattenproducent
- Behandlande läkare
- Smittskyddsläkare
- Sjukvårdsupplysning
- Företag med mycket personal
- Privatpersoner
- Annan lokal kontrollmyndighet

Symtomen ger inte alltid vägledning om orsaken är mikrobiologisk, kemisk eller fysikalisk och om den härstammar från livsmedel eller dricksvatten. Därför måste arbetet inledningsvis bedrivas brett, vilket även innebär dialog med en mängd olika aktörer.

Utredning

Utred om sjukdomen orsakats av livsmedel eller dricksvatten och om orsaken är mikrobiologisk, kemisk eller fysikalisk.

Samla information från olika aktörer för att successivt skapa en bild. Kartlägg:

- Gemensam symtombild
- Geografisk utbredning (tänk på att internethandeln kan komplicera detta arbete)
- Intervjuresultat från insjuknade som visar på gemensamma nämnare (till exempel ålder, kön, yrke, intag av mat/dryck, vistelse, tidpunkt).
Viktigt: fokusera inte bara på vad personerna ätit senast!
- Information från polis, dricksvattenproducent eller företagare om inbrott eller sabotage
- Eventuella analysresultat från sjuka (till exempel från faecesprov, livsmedel eller dricksvatten)
- Annan information ...

I Fördjupning och verktyg, kapitel 4, finns förslag på mallar för insamling av information.

Kartläggningen upprepas och fördjupas successivt. Tänk på:

- Ställ löpande frågan: "Har rätt spår valts eller behöver vi bredda oss?"
- För dialog med andra lokala kontrollmyndigheter
- För dialog med andra experter

Utredningsarbetet leder så småningom till en slutsats om sjukdomen är orsakad av livsmedel eller dricksvatten.

- För mikrobiologisk/kemisk påverkan på livsmedel – *se nedan*
- För mikrobiologisk/kemisk påverkan på dricksvatten – *se nedan*

När livsmedel är trolig orsak

Utredning

Bedöm:

- Om omedelbar inspektion ska genomföras
- Om provtagning ska genomföras
- Om livsmedelsföretagaren ska kontaktas per telefon
- Om ingen åtgärd ska genomföras

Om endast en person är sjuk – klargör:

- Möjlig histaminförgiftning
- Tidigare enstaka anmälningar mot aktuellt livsmedel/matställe

Håll ärendet öppet några veckor och se om fler anmälningar kommer.

Vid inspektion – klargör:

- Personalens hälsostatus
- Antal personer som intagit misstänkt livsmedel
- Leverantörer av råvaror
- Hela hanteringskedjan av aktuellt livsmedel (och dess ingredienser) i anläggningen

Vid provtagning av livsmedel – klargör:

- Vilka prov som ska tas
- Vem som tar proven
- Provtagningskärl och volymer/mängder
- Möjlighet att spara referensprov
- Vem som analyserar (förbered etiketter och blanketter/följesedlar via laboratorium)
- Hur snabbast möjliga transport av proverna säkerställs och att laboratorium är förvarnat. Särskilt viktigt efter kontorstid (observera att detta är ett vanligt förekommande problem)
- Inspektion av relevanta kontrollområden/kritiska styrpunkter
- Behov av provtagningsåtgärder
- När svar på provanalys kommer

Mall finns i *Fördjupning och verktyg, kapitel 4, Förslag till frågeformulär vid misstänkt matförgiftning på restaurang, i butik eller liknande*

Mall finns i *Fördjupning och verktyg, kapitel 4, Förslag till checklista för inspektion* På Livsmedelsverket webbplats finns dokumentet "Livsmedelsprovtagning i offentlig kontroll och mikrobiologisk bedömning av livsmedelsprov".

VERKTYG
FINNS
FÖ:Kap 4

När dricksvatten är trolig orsak

Utredning

Vid kontakt med dricksvattenproducenten.

Bedöm i samråd:

- Om omedelbara informationsåtgärder som kokningsrekommendation eller annan inskränkning av dricksvattnets användbarhet behövs
Viktigt: Verksamhetsutövaren har producentansvar och ska normalt informera konsumenterna - kontrollmyndigheten bedömer om åtgärden är tillräcklig. Vid en allvarlig kris kan även andra aktörer med informationsansvar bli involverade i att ge information, till exempel kontrollmyndigheten, kommunen, länsstyrelse och/eller smittskyddsläkare. Det är då viktigt att samordna budskapen och bestämma vem som går ut med vilken information.
- Om provtagning före åtgärd som desinfektion/spolning är relevant
- Nödvändiga kontakter med laboratorium och lämpliga analyser

Klargör:

- Geografiskt genomslag av sjukdom eller omfattning av spridning av förorenat dricksvatten

Identifiering av livsmedelshantering / produktion där dricksvatten är väsentligt för säker produktion:

- Identifiera verksamheter med livsmedelshantering där dricksvatten är en väsentlig del av produktionen eller har betydelse för livsmedelssäkerheten
- Klargör vilka företag som behöver inspektion
- Bedöm om livsmedelsföretagare genomför relevant och tillräcklig riskvärdering
Viktigt: Den lokala kontrollmyndigheten ska inte gå in och ta över riskvärderingen. Den lokala kontrollmyndigheten ska bedöma och värdera om detta görs i tillräcklig omfattning.

Vid provtagning av dricksvatten – klargör:

- Vilka prov som ska tas
- Vem som tar prov
- Provtagningskärl och volymer/mängder
- Möjlighet att spara vatten i dunkar innan åtgärd
- Vem som analyserar (förbered etiketter och blanketter/följesedlar via laboratorium)
- När svar på provanalys kommer

Se *Fördjupning och verktyg, kapitel 4, Förberedda meddelanden till allmänheten vid vattenproblem*. Detta dokument innehåller också kokningsrekommendationer.

Inget vatten eller förorenat vatten utan påvisad sjukdom

Kommunens dricksvattenförsörjning kan drabbas av förorening, akut avbrott alternativt risk för avbrott eller brist på vatten. Orsak kan vara översvämningar, stora läckor, brott på ledningar, elavbrott, sabotage, medvetna avstängningar med mera. Konsekvenserna kan förutom vattenbrist vara ökad risk för förorenat dricksvatten i ett dåligt trycksatt ledningsnät, i ett ledningsnät som stått tomt eller i ett ledningsnät som påverkats av översvämningsvatten.

Utredning

Vid kontakt med dricksvattenproducenten.

Inhämta information om:

- Möjlig orsak
- Risk för förorening eller smitta (trycklöst eller lågt tryck i ledningsnät)
- Tidsaspekter
- Utbredning

Bedöm i samråd:

- Om omedelbara informationsåtgärder som kokningsrekommendation eller annan inskränkning av dricksvattnets användbarhet behövs. (Verksamhetsutövarens ansvarar – den lokala kontrollmyndigheten bedömer om åtgärden är tillräcklig)
- Nödvändiga provtagningsåtgärder vid till exempel återställande efter trycklöst nät eller före desinfektion och spolning
- Nödvändiga kontakter med laboratorium och lämpliga analyser
- Desinfektions-/reningsåtgärder
- Nödvattenförsörjningsalternativ till allmänheten
- Nödvattenförsörjningsalternativ till aktörer som livsmedelsproducenter

Identifiering av livsmedelshantering / produktion där dricksvatten är väsentligt för säker produktion:

- Identifiera verksamheter med livsmedelshantering där dricksvatten är en väsentlig del av produktionen eller har betydelse för livsmedelssäkerheten
- Klargör vilka företag som behöver inspektion
- Bedöm om livsmedelsföretagare genomför relevant och tillräcklig riskvärdering
Viktigt: Den lokala kontrollmyndigheten ska inte gå in och ta över riskvärderingen. Den lokala kontrollmyndigheten ska bedöma och värdera om detta görs i tillräcklig omfattning.

Säkerhetsåtgärder

När leveransen av dricksvatten återupptas – klargör:

- Om desinfektion och provtagning görs i tillräcklig omfattning
- Att kokningsrekommendation övervägs

Miljöolycka

Med miljöolycka menas här utsläpp av akut karaktär som hotar att förorena livsmedel eller dricksvatten. Exempel på sådana risker:

- Grödor som riskerar påverkas via mark eller vatten
- Frigående livsmedelsproducerande djur som kan påverkas via bete eller vattendrag
- Fisk för konsumtion som riskerar att påverkas
- Vattendrag och sjöar som råvatten för dricksvattenproduktion som riskerar att förorenas
- Grundvattenförekomster för dricksvattenproduktion eller privata brunnar som riskerar att förorenas

Information om denna typ av händelse kommer troligtvis från den egna organisationen, t ex från räddningstjänst eller miljöinspektör.

Huvudsyftet med de åtgärder som den lokala kontrollmyndigheten gör vid denna typ av händelse är att bevaka att inte livsmedel eller dricksvatten påverkas på lång eller kort sikt.

Utredning

Klargör:

- Vad som har förorenat (vilket ämne)
- Varför det har skett
- Vilka volymer som har spridits
- Vad som kan påverkas – t ex dricksvattentäkt, grödor, livsmedelshantering, livsmedelsproducerande djur på kort respektive lång sikt
- Tidsaspekter

Vid riskvärdering:

- Kontakta länsstyrelsen när det gäller grödor, livsmedelsproducerande djur och fisk
- Kontakta Livsmedelsverket när det gäller odlad fisk
- Kontakta dricksvattenproducenten när det gäller sjöar, vattendrag och grundvattentäkter

Håll dialog med dricksvattenproducenten kring hantering och planering för:

- Provtagningsåtgärder
- Reningsåtgärder
- Nödvattenförsörjningsalternativ inklusive säkerhet
- Nödvattenförsörjning till aktörer som livsmedelsproducenter med flera
- Privata intag från vattendrag/sjöar alternativt enskilda brunnar

Vid besök på plats:

Arbetet på plats innebär troligtvis en samverkan med till exempel räddningsledare och miljöexpertis.

Förslag på underlag/kunskap att ha med på plats

- Fakta om aktuell förorening, inklusive kemiska egenskaper (Här kan RIB – integrerat beslutsstöd – vara till hjälp, se www.msb.se)
- Information om markegenskaper, yt- och grundvattenförhållanden, skyddsområden, vattenanvändning, markanvändning, enskilda brunnar, dagvattenbrunnar, rinntider, strömningsmönster etc
- Kartunderlag och litteratur; jordartskarta, dag och spillvattenkarta, grundvattenkarta
- Väderprognos
- Information om berörd verksamhet

Vid besök på plats

- Kontakta räddningsledare vid olycksplats
- Samverka kring ansvarsområden och se till att alla berörda är larmade: Vatten och avlopp, räddningstjänst, polis, miljöåklagare, restvärdesledare, markägare, djurhållare etc
- Tillse att utsläpp stoppas/minimeras, att tillräcklig sanering utförs, att föroreningen omhändertas på säkert sätt. Vid nederbörd tillse att åtgärder vidtas för minskad spridning av föroreningen
- Genomför egen provtagning, alternativt tillse att provtagning utförs på lämpligt sätt. Provtagning i brunnar, ytvatten, lakvatten, observationsrör, diken

Efter besök på plats

- Uppskatta omfattning och gör en riskvärdering
- Kommunicera med vattenproducenter om lämpliga och vidtagna åtgärder
- Vid avbrott i dricksvattenproduktionen – diskutera konsekvenser av trycklösa ledningsnät och lämpliga åtgärder
- Uppskatta informationsbehovet till konsument
- Säkerställ att resultat av platsbesök dokumenteras och infogas i lägesbild

Hot och sabotage

Hot och sabotage är troligtvis sällan en fristående typhändelse. Förmodligen börjar eller slutar händelseutvecklingen i någon av de tidigare beskrivna typhändelserna.

Kan till exempel initieras som:

- Livsmedelsföretag ringer och är hotade
- Livsmedelsföretag ringer och säger att sabotage genomförts/ej kan uteslutas
- Konsument har upptäckt saboterad vara
- Media eller polis ringer och har fått hot mot livsmedel framfört
- Dricksvattenproducent ringer och är hotad
- Dricksvattenproducent meddelar misstänkt sabotage
- Ovanliga analysvärden från dricksvatten eller livsmedel
- Direkt hot till lokal kontrollmyndighet

Klargör:

- Om polisen är kontaktad. Om inte – uppmana till kontakt! Notera att polis-anmälan kan sekretessbeläggas
- Vilka åtgärder som dricksvattenproducent respektive livsmedelsföretag genomför
- Lägesbild, geografisk avgränsning, antal drabbade
- Om eventuellt bistånd med provtagning behövs

Därefter går hanteringen troligtvis in i hantering under annan typhändelse.

Delta i arbetet med:

- Riskvärdering och konsekvensanalys

Mall finns i *Fördjupning och verktyg, kapitel 4, Stöd för arbete med riskvärdering och konsekvensanalys vid hot eller sabotage.*

VERKTYG
FINNS
FÖ:Kap 4

Stöd vid upprättande av krishanteringsplaner inom livsmedel och dricksvatten

FÖRDJUPNING
& VERKTYG

FÖ kapitel I: Ansvar och roller

Ansvar och roller med de viktigaste regelverken i sammanställning

Inledning	3
Läs mer	3
Kris	3
Definitioner	4
Lagstiftningen generellt	5
Lagstiftningen vid kris	5
Samverkan och samordning	7
Kommunens särskilda ansvar för samordning och rapportering	7
Olika aktörers ansvar och roller vid kris	8
Den viktigaste lagstiftningen i sammanställning	21

I. Ansvar och roller

Ansvar och roller med de viktigaste regelverken i sammanställning

Inledning

Detta underlag om ansvar och roller syftar till att underlätta för de lokala kontrollmyndigheterna att ta fram de beredskapsplaner som de åläggs i lagstiftningen¹. Sådana planer ska kunna genomföras vid nödsituationer. I detta dokument används begreppet kris som benämning för sådana nödsituationer. Kunskap om ansvar och roller är självklart viktig för den egna verksamheten, men visar också vad man kan förvänta sig av andra aktörer.

Beskrivningen hålls på ett övergripande plan och presenterar de viktigaste aktörerna som erfarenhetsmässigt berörs vid en kris. Utgångspunkten är de krav som ställs i framför allt lagstiftningen om livsmedel, smittskydd, zoonoser, epizootier, beredskap och skydd mot olyckor. Alla hänvisningar till regelverk blir med tiden inaktuella. Kontrollera därför alla direkta hänvisningar mot aktuella regeltexter.

Beskrivningen är indelad med avseende på ansvariga aktörer i form av myndigheter, livsmedelsföretagare/verksamhetsutövare och experter. Den innehåller relativt korta sammanfattningar som beskriver aktörernas roller med hänvisning till eller citat från lagstiftningen.

Läs mer

En mer omfattande genomgång av ansvar och roller finns i Livsmedelsverkets dokument ”Dricksvatten – En överblick av den rättsliga regleringen av myndigheternas ansvar i vardag och vid kris”².

Kris

Det saknas en allmänt vedertagen definition av kris, liksom när en olycka eller annan situation övergår från ”vardagsstörning” till kris. Innebörden av begreppet kris beror bland annat på vilket perspektiv man har, till exempel som individ, verksamhetsansvarig eller samhällsövergripande. En viss händelse kan exempelvis i en kommun komma att betraktas som en kris men inte i en annan. Det är en organisations förmåga att hantera effekterna av en händelse som avgör om en kris uppstår. Genom förebyggande åtgärder kan effekterna av en händelse minskas och kanske förhindra att en kris uppstår.

1. Artikel 4.1f och 6a i förordning (EG) nr 882/2004 om offentlig kontroll, respektive § 3c i Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:21) om offentlig kontroll av livsmedel

2. www.livsmedelsverket.se

Det är alltså svårt att i förväg försöka avgöra vilka händelser som kan ge upphov till en kris. På sin höjd går det att lista olika scenarier som med viss (okänd) sannolikhet kan komma att utlösa kris. Sådana scenarier utgör ett värdefullt underlag när man genomför risk- och sårbarhetsanalyser och tar fram krishanteringsplaner.

I detta dokument används begreppet ”kris” som samlingsbegrepp. Gemensamt för de flesta definitioner av kris är att det inte bara är en händelse i sig som leder till en kris utan även de effekter som händelsen leder till. I lagstiftningen knyts krisbegreppet i regel till effekter som drabbar stora eller viktiga delar av samhället. Det kan handla om att väldigt många människor drabbas eller att en händelse får så stora konsekvenser att samhället inte fungerar som det ska. Det finns exempel på vad som avses med ”viktiga delar av samhället”; elförsörjning nämns ofta, och ibland även dricksvattenförsörjning. Däremot finns det inga gemensamma riktlinjer för vad som avses med ”stora delar” eller ”stora konsekvenser”. En kris kan uppstå snabbt men det förekommer även att en mindre händelse eskalerar till en kris.

Definitioner

Olika verksamhetsområden styrs av olika lagar. Dessa är framtagna vid olika tidpunkter och mot olika bakgrund och tradition. Det kan vara en orsak till att det finns ett flertal olika termer och definitioner i författningstext eller tolkning av författningar. I detta sammanhang är det av vikt att känna till dessa definitioner:

Extraordinär händelse

”Händelse som avviker från det normala, innebär en allvarlig störning eller en överhängande risk för en allvarlig störning i viktiga samhällsfunktioner och kräver skyndsamma insatser av en kommun eller ett landsting”³.

Lagen avser endast kommuner och landsting, men termen används ofta i ett bredare sammanhang.

Allvarlig händelse/Katastrof

”Händelse som är så omfattande eller allvarlig att resurserna måste organiseras, ledas och användas på särskilt sätt”⁴.

”Allvarlig händelse där tillgängliga resurser är otillräckliga i förhållande till det akuta behovet och belastningen är så hög att normala kvalitetskrav trots adekvata åtgärder inte längre kan upprätthållas”⁵.

3. 4 § lag (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap

4. Fredstida katastrofmedicinsk beredskap och planläggning inför höjd beredskap (SOSFS 2005:13)

5. Fredstida katastrofmedicinsk beredskap och planläggning inför höjd beredskap (SOSFS 2005:13)

Termerna avser primärt landstingens katastrofmedicinska verksamhet, men termen används ofta i ett bredare sammanhang. Socialstyrelsen ger några exempel på allvarliga händelser som transportolyckor, explosioner, bränder, utbrott av allvarlig smitta, spridning av farliga ämnen samt psykosocial påverkan på samhället som en följd av traumatiska händelser. Man nämner också att allvarliga händelser i vissa fall kan få konsekvenser som innebär att lagen om extraordinära händelser kan tillämpas.

Krisberedskap

”Förmågan att genom utbildning, övning och andra åtgärder samt genom den organisation och de strukturer som skapas före, under och efter en kris förebygga, motstå och hantera krissituationer”⁶.

Lagstiftningen generellt

Den moderna lagstiftningen är ofta målstyrande och generell. Den beskriver vad som ska uppnås och vem som har ansvaret, men inte hur målet ska nås. Bristen på detaljstyrning ger flexibilitet, smidighet och öppnar för anpassning, men kräver samtidigt kompetens, förutseende, planering och stödjande dokumentation.

Ibland åläggs olika aktörer till synes samma eller liknande ansvar och roller i olika lagstiftningar. Även detta faktum kräver planering och samverkan för att uppnå smidighet i tillämpningen av lagstiftningen. Ett exempel är att utfärda kokningsrekommendation när dricksvattnet är förorenat. Ansvaret att skydda konsumenterna i en sådan situation åläggs både verksamhetsutövaren (dricksvattenproducenten), kontrollmyndigheten och kanske även smittskyddsläkaren. Då behövs samverkan för att garantera att konsumenterna skyddas.

Olika benämningar för samma sak i olika regelverk kan leda till oklarheter. Som exempel kan dricksvattenburen smitta jämföras med begreppen ”matförgiftning” i livsmedelslagstiftningen och ”sjukdom med anmärkningsvärd utbredning” i smittskyddslagstiftningen^{7,8}.

Lagstiftningen vid kris

I Sverige ligger myndigheternas verksamhetsansvar för krishantering inom livsmedelskedjan oftast på regional (länsstyrelse) eller lokal (kommun) nivå. De centrala myndigheternas ansvar beskrivs i lagstiftningen oftast i termer av vägleda, samordna, utreda,

6. 4 § förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap

7. 39 § livsmedelsförordning (2006:813)

8. 2 kapitel 5 § smittskyddslag (2004:168)

sammanställa och liknande.

Författningar rörande krishantering utgår från ansvars-, likhets- och närhetsprincipen. Ansvars- och likhetsprincipen innebär att den funktion som ansvarar för en viss verksamhet i normalfallet också ska ansvara för den i händelse av kris och svåra påfrestningar, och så långt det går med samma organisation. Närhetsprincipen innebär att en kris ska hanteras där den inträffar och av dem som är närmast berörda⁹.

Det betyder också att grunden för agerande vid kriser finns i alla de vanliga lagarna som kommunallag, sjuk- och hälsovårdslag och livsmedelslag. Därutöver finns vissa särskilda uppgifter och ansvar beskrivna i några särskilda författningar, främst i förordning om krisberedskap och höjd beredskap och lag om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap.

I de författningar som rör krisberedskap åläggs svenska myndigheter ett grundläggande ansvar att hantera konsekvenserna av kriser inom sitt ansvarsområde, liksom en skyldighet att samverka och stödja andra myndigheter som berörs av krisen¹⁰. Dessutom finns en skyldighet att upprätta risk- och sårbarhetsanalyser samt att utbilda och öva personalen för att den skall kunna lösa sina uppgifter i en kris¹¹.

På kommunal nivå är normalt en säkerhets/beredskapssamordnare (eller motsvarande) drivande för det arbetet. De övergripande kommunala planerna behöver i normalfallet brytas ner till verksamhetsspecifika planer med högre detaljupplösning, till exempel på förvaltningsnivå. Kontrollmyndighetens beredskapsplaner för livsmedel och dricksvatten bör samordnas. När det gäller dricksvatten bör kontrollmyndighetens planer även samordnas med verksamhetsutövarens rutiner för krishantering.

Vissa centrala myndigheter till exempel Livsmedelsverket, Socialstyrelsen, Statens veterinärmedicinska anstalt, Smittskyddsinstitutet, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap samt länsstyrelserna ska ha tjänsteman i beredskap (TiB)¹². Myndigheternas TiB nås via SOS Alarm.

Motsvarande krav finns inte på kommunerna men många kommuner har ändå infört en funktion med samma syfte som TiB. Producenter av dricksvatten har driftsjour för att säkerställa att produktionen kan bedrivas säkert och störningsfritt¹³.

9. MSB:s webbplats 2012-05-09

10. 5 § förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap

11. 9 § förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap

12. Regeringens beslut F62011/379/SSK

13. Sveriges fleråriga kontrollplan för livsmedelskedjan 2011-2014

Samverkan och samordning

Generellt sett är samverkan inom och mellan lokala, regionala och centrala myndigheter nödvändig vid svårare kriser. Regler som uppmanar till samverkan finns till exempel i smittskyddslagen och i krisberedskapsförordningen^{14,15}. Vid dricksvattenburen smitta eller förorening av en dricksvattentäkt som berör flera verksamhetsutövare eller kommuner är det exempelvis nödvändigt med samverkan mellan närliggande kommuner. I sådana fall är länsstyrelsen en viktig regional samordnare. Om ett förorenat livsmedel är spritt i olika delar av Sverige måste kanske många lokala aktörer samverka med centrala myndigheter som Livsmedelsverket och Smittskyddsinstitutet.

Kommunens särskilda ansvar för samordning och rapportering

Kommunerna har i lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap, fått i uppdrag att genomföra vissa uppgifter. Geografiskt områdesansvar och rapportering är två av dessa uppgifter.

Geografiskt områdesansvar

Geografiskt områdesansvar innebär att kommunen ska verka för att det sker en samordning mellan olika aktörer inom kommunens geografiska område.

Samordningsuppdraget gäller såväl i planerings- och förberedelsearbetet som vid den konkreta krishanteringen.

Kommunen har även ett särskilt ansvar för att verka för en samordning av informationen till allmänheten vid en kris. Begreppet ”att verka för” kan tyckas väldigt vagt, men det handlar om att exempelvis via nätverk, samordningsgrupper eller andra konstellationer, skapa förutsättningar för en samverkan mellan aktörer inom kommunens geografiska område. Detta innebär inte att kommunen övertar ansvaret från någon annan aktör. Exempel på aktörer är andra myndigheter, företag, frivilligorganisationer, trossamfund och föreningar.

Rapportering

Kommunen är skyldig att rapportera till länsstyrelsen om vad de gör för att minska riskerna och öka förmågan att hantera en kris. Rapporten ska innehålla information om vilka åtgärder som har vidtagits, samt eventuella planerade åtgärder. Rapporteringen sker årligen och utifrån särskild begäran om rapporter vid inträffade kriser.

Kommunen är även ansvarig för att vid kris hålla länsstyrelsen informerad om vad som hänt och bedöma händelseutvecklingen.

14. 10 § smittskyddslag (2004:168)

15. 5 § förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap

Olika aktörers ansvar och roller vid kris

Livsmedelsföretagare och verksamhetsutövare

Livsmedelsföretagaren har enligt livsmedelslagstiftningen det primära ansvaret för sina produkter och deras kvalitet¹⁶. I ansvaret ingår att återkalla livsmedel som inte är hälsomässigt säkra, att bevara livsmedlet för att underlätta utredningen, samt att informera kontrollmyndigheten, konsumenterna och i vissa fall även Livsmedelsverket och Smittskyddsinstitutet^{17, 18, 19, 20}. Speciellt ska alla fynd av salmonella i livsmedel inom egenkontrollen rapporteras till kontrollmyndigheten²¹.

Kravet på att anmäla fynd av allvarliga sjukdomsframkallande mikroorganismer i livsmedel till Livsmedelsverket och Smittskyddsinstitutet gäller även innehavare/föreståndare för laboratorium²².

Ansvaret som tillkommer verksamhetsutövare inom dricksvattenområdet finns beskrivet i Livsmedelsverkets föreskrifter (SLVFS 2001:30) om dricksvatten. Enligt denna ska verksamhetsutövaren utreda orsaken till hälsomässiga problem med dricksvattnet, informera kontrollmyndigheten samt informera konsumenterna och ge dem råd²³. Självlklart går det inte att återkalla dricksvatten i ledningsnät på samma sätt som livsmedel.

Det finns inga tydliga regler som ålägger livsmedelsföretagare eller verksamhetsutövare inom dricksvattenområdet att upprätta generella beredskapsplaner för sina verksamheter. I praktiken har dock många av dem handlingsplaner för olika händelser av kris-karaktär. Livsmedelsverket har publicerat handböcker för bland annat krishantering som är avsedda som stöd till verksamhetsutövare inom dricksvattenområdet.

Verksamhetsutövare inom dricksvattenområdet ska emellertid enligt reglerna planera för att avhjälpa eventuella skadeverkningar av sabotage och annan skadegörelse som riktar sig mot dricksvattenanläggningar²⁴. Samma nödgärder kan behöva genomföras oberoende av orsaken till en störning, vilket gör planerna användbara vid många olika typer av kriser. Som exempel kan tankar för nödvatten, mobil desinfektionsutrustning och saneringsmaterial komma till användning vare sig störningen beror av avsiktligt sabotage eller oavsiktlig förorening.

16. Artikel 1 a förordning (EU) 852/2004 om livsmedelshygien

17. Artikel 19 i förordning (EU) 178/2002 om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning, om inrättande av Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet och om förfarande i frågor som gäller livsmedelssäkerhet

18. 3 § Livsmedelsverkets föreskrifter (2005:7) om epidemiologisk utredning av livsmedelsburna utbrott

19. 39 § livsmedelsförordning (2006:813)

20. Artikel 7 förordning (EU) 2073/2005 om mikrobiologiska kriterier för livsmedel

21. 37 § livsmedelsförordning (2006:813)

22. 39 § livsmedelsförordning (2006:813)

23. 15 § Livsmedelsverkets föreskrifter (SLVFS 2001:30) om dricksvatten

24. 7 § Livsmedelsverkets föreskrifter (SLVFS 2008:13) om åtgärder mot sabotage och annan skadegörelse riktad mot dricksvattenanläggningar

Kommunen

Kommunen som livsmedelsföretagare och verksamhetsutövare

Livsmedelsföretagaren eller verksamhetsutövaren kan vara en kommunal nämnd eller kommunalt bolag likaväl som ett privat företag. Som exempel driver och ansvarar kommunerna för verksamhet inom vård, skola och omsorg samt inom dricksvattenområdet. Oavsett om verksamheten drivs kommunalt eller privat har livsmedelsföretagaren/verksamhetsutövaren självklart den bästa kunskapen om den egna verksamheten och om faktorer som kan ha orsakat ett problem, liksom de bästa förutsättningarna för att åtgärda problemet.

Kommunen som kontrollmyndighet

Den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom miljö- och hälsoskyddsområdet är även lokal kontrollmyndighet på livsmedels- och dricksvattenområdet²⁵. Kontrollmyndigheten har ett omfattande legalt ansvar och många olika arbetsuppgifter. En övergripande uppgift är att övervaka att livsmedel och dricksvatten som produceras är säkra, genom att utföra offentlig kontroll. Både regelverken för livsmedel och dricksvatten ålägger kontrollmyndigheten att upprätta beredskapsplaner som ska kunna genomföras i nödsituationer²⁶.

Kontrollmyndigheten är ”spindeln i nätet” vid kriser som utgår från eller påverkar kommunen. Den samverkar med andra myndigheter på lokal, regional och central nivå, liksom med livsmedelsföretagare och verksamhetsutövare inom dricksvatten. Den har också en viktig roll som informationsbärare till allmänheten.

Uppgifterna innefattar att spåra livsmedelssmitta och se till att smittan inte sprids²⁷. I sådana sammanhang är dricksvattenanläggningarna viktiga med tanke på dricksvattnets förmåga att sprida smitta och andra föroreningar. Mer specifikt ska den kommunala kontrollmyndigheten:

- Genomföra epidemiologiska utredningar av livsmedelsburna utbrott (inklusive dricksvatten) i samarbete med andra myndigheter, och snarast rapportera resultatet till Livsmedelsverket²⁸
- Snarast rapportera fynd av salmonella i livsmedel i den offentliga kontrollen till Livsmedelsverket²⁹
- Snarast vidarera rapportera fynd av salmonella i företagens egenkontroll till Livsmedelsverket³⁰

25. 11 § livsmedelslag (2006:804)

26. Artikel 4.1f och 6a i förordning (EG) nr 882/2004 om offentlig kontroll, respektive § 3c i Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:21) om offentlig kontroll av livsmedel

27. 25 § livsmedelslag (2006:804)

28. 4 § Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:7) om epidemiologisk utredning av livsmedelsburna utbrott

29. 17 § Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:21) om offentlig kontroll av livsmedel

30. 37 § livsmedelsförordning (2006:813)

31. 38 § livsmedelsförordning (2006:813)

- Genast anmäla om ett livsmedel kan innebära allvarlig direkt eller indirekt risk för människors hälsa till Livsmedelsverket³¹
- Informera smittskyddsläkaren om sådant som kan påverka smittskyddet, till exempel indikationer på matförgiftning eller dricksvattenburen smitta^{32,33,34}.

Kommunens krishanteringsarbete

Kommunernas organisation och agerande styrs av kommunallagen³⁵. Kommunens högsta beslutande organ är kommunfullmäktige (KF). Fullmäktige tillsätter de nämnder som, utöver kommunstyrelsen (KS) behövs. Kommunfullmäktige, kommunstyrelse samt övriga nämnder består av förtroendevalda som representerar de lokala partierna i proportion till valresultatet. KF är kommunens högsta beslutande organ men i praktiken är KS det viktigaste politiska forumet för principiella och övergripande frågor eftersom man ska leda och samordna förvaltningen och bereda frågor som ska avgöras av KF.

KF beslutar om vilka nämnder som ska finnas och nämndens uppgifter fastslås i ett reglemente. De beslutade nämnderna är inte underställd Kommunstyrelsen (KS) och kan alltså inte ändra ett nämndbeslut eller agera inom en annan nämnds verksamhetsområde.

Enligt ansvarsprincipen är det därför även vid en kris den nämnd som ansvarar för kontrollen som är ansvarig nämnd. Som följd av några stora kriser, bland annat diskoteksbranden i Göteborg, uppmärksammades att kommunernas organisation enligt kommunallagen inte räckte till i vissa mycket allvarliga lägen. Därför utarbetades 2003 en särskild lag för att ge kommuner och landsting ökade möjligheter att undantagsvis och under korta skeden anpassa sin ledningsorganisation. Begreppet extraordinär händelse infördes och en ny obligatorisk nämnd tillkom. Alla kommuner har därför nu en krisledningsnämnd. Förutsättningarna för den nämnden beskrivs närmare här nedan.

Utgångspunkten för kommuners krishanteringsarbete och skydd mot olyckor regleras i lagen om kommunernas och landstingens åtgärder inför och vid extraordinära händelser och höjd beredskap och i lagen om skydd mot olyckor. De förtydligar bland annat kommunens ansvar att genomföra risk- och sårbarhetsanalyser, samtidigt som utbildning och övning betonas. Arbetet syftar till att motverka risker och minimera konsekvenserna om något inträffar. För att uppnå en så hög beredskaps- och säkerhetsnivå som möjligt för både normal verksamhet och vid extraordinära händelser arbetar kommunen med olika beredskapsplaner.

Så långt det är möjligt brukar kommunens organisation vara densamma vid en kris som i normalläge. Vid en större kris kan kommunens övergripande krisledningsorganisation och eventuellt krisledningsnämnd aktiveras.

32. 6 kapitel 10 § smittskyddslag (2004:168)

33. 9 kapitel 14 § miljöbalk (1998:808)

34. 39 § livsmedelsförordning (2006:813)

35. kommunallag (1991:900)

Krisledningsnämnden

Krisledningsnämnden ska finnas i alla kommuner och landsting. Vanligtvis har kommunstyrelsen eller kommunstyrelsens presidium fått fullmäktiges uppdrag att också vara krisledningsnämnd. Det förekommer även att fler kommuner har en gemensam krisledningsnämnd. Nämnden är ”vilande” i normala fall men om nämndens ordförande bedömer att en viss händelse eller situation är att betrakta som ”extraordinär händelse” enligt lagens definition så har denna nämnd rätt att ta över ansvaret från de normalt ansvariga nämnderna i kommunen i den utsträckning som händelsen kräver. Detta beskrivs ibland som ett avsteg från ansvars- och likhetsprincipen men det har bedömts som angeläget att kunna ha kortare och snabbare beslutsvägar i ett akut läge³⁶.

Beredskapssamordnaren (eller motsvarande)

Samordnarens uppgift är i första hand att stödja verksamhetsansvariga i det förebyggande arbetet med att ta fram krishanteringsplaner. Genom sin kompetens kan samordnaren även ge stöd till ledningen vid en kris.

Räddningstjänst

Räddningstjänst är räddningsinsatser som kommunerna ansvarar för vid olyckor och överhängande fara för olyckor, med syfte att hindra och begränsa skador på människor, egendom eller miljö³⁷. Statlig räddningstjänst omfattar flyg-, sjö- och fjällräddningstjänst, efterforskning av försvunna personer, åtgärder vid utsläpp av radioaktiva ämnen och miljöräddningstjänst till sjöss.

Räddningstjänsten är ofta en viktig aktör vid kriser inom framför allt dricksvattenområdet, eller vid händelser som indirekt kan påverka dricksvattnet. Exempel på viktiga insatser är att motverka spridning av föroreningar i eller till råvattentäkten genom invallning, uppsugning och sanering. Räddningstjänsten kan också vara allmänt till hjälp vid en allvarlig händelse med den erfarenhet och kunskap de har om akut arbete, stab och ledning med mera.

För att en insats ska klassas som räddningstjänst ska den vara motiverad utifrån följande fyra kriterier; ett behov av snabbt ingripande, det hotade intressets vikt, kostnaderna för insatsen i relation till det som kan räddas, och omständigheterna i övrigt.

Räddningsledaren

Räddningsledaren utses av räddningschefen eller ansvarig myndighet och leder insatsen så länge räddningstjänst pågår. Räddningsledaren kan uppmana andra myndigheter att delta, besluta om tjänsteplikt, om ingrepp i annans rätt och beslutar även när räddningsinsatsen är avslutad.

36. 2 § lag (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap

37. 1 kapitel 2 § 1 stycket lag (2003:778) om skydd mot olyckor

När en räddningsinsats är avslutad ska räddningsledaren, om det är möjligt, underrätta ägaren eller nyttjanderättshavaren om behovet av bevakning, restvärdeskydd, sanering eller återställning³⁸. När det gäller åtgärder utanför den akuta fasen (räddningstjänst-läget) kopplas ofta en restvärdesledare in. Restvärdesledaren representerar försäkringsbolagen eller annan avtalspartner och ska ta tillvara deras intresse på bästa sätt med olika snabba åtgärder på plats. Restvärdesledning kan påkallas tidigt av räddningsledaren, och fungera parallellt med räddningsinsatsen. Efter avslutad räddningstjänst pågår restvärdesräddning tills ansvariga försäkringsbolag eller andra tar över ansvaret för efterarbetet.

Alla åtgärder, som sanering och återställning bekostas av ägare eller försäkringsbolag. Gränsen för när den akuta räddningsinsatsen avslutas och när restvärdesinsatsen tar vid är ofta flytande och avgörs från fall till fall. Vissa restvärdesledare är också miljörestvärdesledare. Deras roll och ansvar inbegriper att utforma saneringsmål för ansvarig myndigheten, samverka med andra myndigheter etc. Behörig att kalla ut restvärdesledare är räddningstjänsten, försäkringsbolag (avtalspartner) och ägare av mark eller fastighet.

Normalt fungerar kommunikationen väl mellan räddningsledare, lokal kontrollmyndighet och dricksvattenproducent. Det kan vara värt att notera att eventuella hot mot dricksvattenintressen tenderar att glömmas bort i det akuta läget. Därför är det viktigt med förebyggande arbete i form av förberedande kontakter och ett etablerat samarbete innan krisen.

Läkare och annan hälso- och sjukvårdspersonal

Sjukvårdspersonal ska vara uppmärksam på förekomsten av smittsamma sjukdomar och rapportera sjuklighet med visst ursprung eller stor omfattning och allvarlighet till smittskyddsläkaren, länsstyrelsen, Smittskyddsinstitutet eller till den myndighet som utövar kontroll enligt livsmedelslagen^{39,40,41}.

Veterinär

En veterinär som misstänker att ett livsmedel sprider smitta ska, precis som läkaren, anmäla detta till smittskyddsläkaren, länsstyrelsen eller den kontrollmyndighet som utövar kontroll enligt livsmedelslagen⁴².

38. 3 kapitel 9 § lag (2003:778) om skydd mot olyckor

39. 2 kapitel 4 § smittskyddslag (2004:168)

40. 2 kapitel 5 § smittskyddslag (2004:168)

41. 39 § livsmedelsförordning (2006:813)

42. 39 § livsmedelsförordning (2006:813)

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen är enligt sin instruktion skyldig att ta reda på läget i länet och länets behov vid en kris. Länsstyrelsen är enligt flera lagstiftningar också en tillsynsmyndighet. När en kris innefattar insatser av räddningstjänsten kan länsstyrelsen, om den anser det nödvändigt, gå in och överta räddningstjänstansvaret. Det kan vara ett sätt att hantera problem som uppstår i kriser som är kommun- och/eller länsöverskridande.

Länsstyrelserna är enligt förordningen om krisberedskap och höjd beredskap också geografiskt områdesansvariga⁴³. Detta innebär att myndigheten har ett ansvar för att samordna krisberedskapsarbetet i länet tillsammans med andra berörda myndigheter, kommuner och organisationer. Länsstyrelsen ska under en kris bland annat säkerställa samverkan mellan aktörerna, samordna information till allmänhet och media och efter beslut från regeringen prioritera och inrikta statliga och internationella resurser som ställs till förfogande.

Länsstyrelsen har ett särskilt ansvar vid utbrott av epizootiska och zoonotiska sjukdomar där vissa av smittämnen kan spridas från djur till människa via livsmedel och vatten. Samverkan sker här med såväl kommuner som smittskyddspersonal. Detta gäller också vid andra epidemiologiska utredningar^{44,45}. Länsstyrelsen skall också bistå Livsmedelsverket vid särskild provtagning som verket bestämmer⁴⁶.

Länsveterinären

Länsstyrelsens uppgifter inom livsmedelslagstiftningen utförs i regel av länsveterinären, som ofta ingår i länets krisledningsorganisation där vattenfrågor (översvämningar, olyckor etc) hanteras. Länsveterinären har både en viktig samordningsroll och en revisionsroll för den kommunala livsmedelskontrollen. Han eller hon kan i regel nås via länsstyrelsens tjänsteman i beredskap (TiB). Länsveterinärens arbetsuppgifter innefattar områden i hela livsmedelskedjan.

Smittskyddsläkaren

Varje landsting har en smittskyddsläkare som har ett samlat ansvar för smittskyddsarbetet. Enligt smittskyddslagen (2004:68) ska smittskyddsläkaren planera, organisera och leda smittskyddet och verka för effektivitet och samordning.

43. 7 § förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap

44. Epizootilag (1999:657) och zoonoslag (1999:658)

45. 4 § Livsmedelsverkets föreskrifter (2005:7) om epidemiologisk utredning av livsmedelsburna utbrott

46. 32 § livsmedelsförordningen (2006:813)

Smittskyddsläkaren ska se till att förebyggande åtgärder vidtas mot smittsamma sjukdomar, ge råd till allmänheten om hur man skyddar sig mot smittsamma sjukdomar, se till att åtgärder vidtas för att spåra smittkällor och ge råd till dem som kan ha smittats⁴⁷. Medan kontrollmyndighetens uppgifter är objektrinriktade är smittskyddsläkarens uppgifter huvudsakligen personinriktade, men smittskyddsläkaren ska också informera andra myndigheter om djur eller objekt som sprider smitta^{48,49}.

Till smittskyddsläkarens uppgifter hör att planera och förbereda för situationer med epidemier eller allvarliga smittsamma sjukdomar. Smittskyddsläkaren upprättar beredskapsplaner för hantering av olika sådana situationer, så kallade epidemiplaner.

Smittskyddsläkaren har överblick över sjukläget i regionen och har därför bra förutsättningar för att hitta mönster som tyder på livsmedels- eller dricksvattenburen smitta. Smittskyddsläkaren har expertkompetens inom epidemiologi och förmåga att, i samverkan med kontrollmyndigheten och berörda centrala myndigheter, genomföra en epidemiologisk utredning vid livsmedels- eller dricksvattenburen smitta⁵⁰. Smittskyddsläkaren svarar också för medicinsk rådgivning till allmänheten i en krissituation som innefattar smitta.

Livsmedelsverket

Livsmedelsverket har expertkompetens när det gäller riskanalys (riskvärdering, riskhantering och riskkommunikation) inom livsmedels- och dricksvattenområdet. Livsmedelsverket åläggs i livsmedelslagstiftningen ett omfattande ansvar för ledning, samordning, övervakning och rapportering. Livsmedelsverket ska bland annat övervaka att de livsmedel som produceras är säkra. Om det sprids livsmedel som inte är säkra ska Livsmedelsverket medverka till att de spåras, återtogs från marknaden och oskadliggörs samt att orsaken bakom utreds⁵¹.

Livsmedelsverket har också ett ansvar för informationsspridning bland annat genom rollen som svensk kontaktpunkt för RASFF (Rapid Alert System for Food and Feed), som är ett gemensamt system för snabba varningar mellan myndigheterna i EU om bland annat faror i livsmedel.

47. 6 kapitel 1-2 § smittskyddslag (2004:168)

48. 6 kapitel 5 § smittskyddslag (2004:168) 49. 6 kapitel 7 § smittskyddslag (2004:168)

50. 4 § Livsmedelsverkets föreskrifter (2005:7) om epidemiologisk utredning av livsmedelsburna utbrott

51. 8 § förordning (2005:422) om övervakning av zoonoser och zoonotiska smittämnen hos djur och i livsmedel

Livsmedelsverket får information om förorenade livsmedel via flera olika vägar:

- *Kontrollmyndigheternas rapportering av resultatet av epidemiologiska utredningar*
- *Kontrollmyndigheternas årliga rapportering av den löpande offentliga kontrollen*
- *Inkommande RASFF*
- *Gränskontrollen*
- *Smittskyddsinstitutets eller de regionala smittskyddsenheternas utredningar av humanfall i livsmedels- eller dricksvattenburna utbrott*
- *Livsmedelsföretagarnas och andras rapportering av fynd av hälsofarliga livsmedel*
- *Livsmedelsverkets utbrottsjour (se nedan)*

Den information som kommer till Livsmedelsverket bildar underlag bland annat till utgående RASFF och till den sammanfattande rapportering om livsmedelsburen smitta som sker enligt zoonosdirektivet⁵².

Livsmedelsverket är ett nationellt kompetenscentrum, i vardag och i kris, för kemiska och mikrobiologiska analyser av livsmedel inklusive dricksvatten. Livsmedelsverket tar fram risk- och nyttovärderingar och andra likartade kunskapsunderlag inom områdena mikrobiologi, nutrition, toxikologi och allergier.

Nationella kontrollplanen

På samma sätt som de lokala och regionala myndigheterna har sina beredskapsplaner har även de centrala myndigheterna i livsmedelskedjan beredskapsplaner för sina respektive verksamheter. Det svenska systemet för beredskapsplanering sammanfattas sedan av Livsmedelsverket i den fleråriga nationella kontrollplanen för livsmedelskedjan⁵³. Den nationella kontrollplanen är underlag för rapportering vidare till EU.

Utbrottsstöd - krisstöd

Webbplats www.livsteck.net innehåller kontaktuppgifter och dokument vid behov av stöd i samband med utbrottsutredningar, till exempel checklistor och frågeformulär, beskrivning av ansvarsfördelning mellan olika myndigheter, sammanställning över vanliga orsaker till matförgiftningar och analysmetoder tillgängliga på Livsmedelsverket, krisberedskapsplaner, uppgifter om RASFF och olika rapporteringsskyldigheter i samband med fynd av hälsofaror.

Utbrottsjouren

Utbrottsjouren nås varje vardag under kontorstid på ett särskilt telefonnummer (livsteck.net). Syftet är att ge stöd till externa myndigheter (kommuner, länsstyrelser, smittskyddsenheter, Smittskyddsinstitutet med flera) i samband med utbrottsutredningar.

52. 8§ förordning (2005:422) om övervakning av zoonoser och zoonotiska smittämnen hos djur och i livsmedel

53. www.livsmedelsverket.se

Smittskyddsinstitutet

Smittskyddsinstitutet (SMI) är en expertmyndighet som har i uppdrag att bistå myndigheter och hälso- och sjukvården i smittskyddsfrågor. Smittskyddslagen (2004:168) beskriver hur samhället ska tillgodose befolkningens behov av skydd mot spridning av smittsamma sjukdomar, och lagen definierar också ansvarsfördelningen mellan Socialstyrelsen, SMI och landstingens smittskyddsenheter. SMI övervakar sjukdomsläget i landet epidemiologiskt och mikrobiologiskt. Genom SmiNet, ett webbaserat övervakningssystem rapporterar laboratorier och behandlande läkare fall av anmälningspliktiga sjukdomar till SMI. SMI:s laboratorier diagnosticerar ovanliga smittämnen och utför epidemiologisk typning av mikroorganismer.

Enligt Livsmedelsverkets föreskrifter ska epidemiologiska utredningar av livsmedelsburna utbrott genomföras av kontrollmyndigheten i samarbete med smittskyddsläkare, länsstyrelse och Smittskyddsinstitutet⁵⁴. Man skiljer ofta på lokala och nationella utbrott. Vid lokala utbrott, utreder den regionala smittskyddsenheten tillsammans med den kommunala kontrollmyndigheten utbrottet. SMI deltar i utredningsarbetet som stöd. Vid ett nationellt utbrott, det vill säga när minst två län är inblandade, ligger ansvaret hos berörda smittskyddsenheter och kontrollmyndigheter, men SMI:s stöd till utredning och samordning blir av naturliga skäl mer påtagligt.

Inom SMI:s laborativ verksamhet utförs diagnostik av ett flertal sällan förekommande och svårhanterliga smittämnen, exempelvis parasiter och högpatogena smittämnen som kräver hantering i säkerhetslaboratorium. SMI svarar dessutom ofta för typning av smittämnen vars primärdiagnostik görs i landstingen. SMI upprätthåller en kompetens för analys av smittämnen i olika typer av vatten- och miljöprover, bland annat i syfte att spåra smittkällor vid vattenburna utbrott. Det diagnostiska arbetet resulterar i att SMI även laborativt involveras i utbrottsutredningar med analyser av prover från både människor och miljö.

Central fältepidemiologisk grupp

SMI ansvarar även för en central fältepidemiologisk grupp (CFG) med uppgift att bistå myndigheter, landsting, kommuner och organisationer med expertstöd vid utbrott av allvarliga smittsamma sjukdomar⁵⁵.

Strukturen på CFG och gruppens uppgifter kan dock komma att förändras eftersom SMI i regleringsbrevet för 2011 fick regeringens uppdrag att göra en översyn av den verksamhet som CFG bedriver och att analysera vilka behov som finns av sådant expertstöd.

54. 4 § Livsmedelsverkets föreskrifter (2005:7) om epidemiologisk utredning av livsmedelsburna utbrott

55. Förordning (2010:604) med instruktion för Smittskyddsinstitutet

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för verksamhet som rör hälso- och sjukvård, socialtjänst, hälsoskydd och smittskydd. Socialstyrelsen har ett övergripande ansvar för beredskapsplanering och utbildning inom dessa områden.

För smittskydd och hälsoskydd läggs tyngdpunkten på att kunna förebygga och begränsa utbredningen av epidemier samt att begränsa effekterna av radioaktivt nedfall och kemikalieutsläpp. Socialstyrelsen prioriterar åtgärder mot smittspridning, kemikalier och radioaktiva ämnen i planeringen för allvarliga händelser, bland annat genom att tillhandahålla experter inom dessa områden.

Jordbruksverket

Jordbruksverket leder och samordnar de förebyggande åtgärderna samt bekämpningen av smittsamma djursjukdomar och zoonoser. Jordbruksverket har ansvar att samverka med andra myndigheter och för informationsspridning.

Epiteam

Epiteam består av särskilt utbildade veterinärer med olika organisatoriska tillhörigheter. Gruppen disponeras av Jordbruksverket som stöd vid bekämpningen av utbrott av smittsamma djursjukdomar.

Statens veterinärmedicinska anstalt

Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) är en expertmyndighet som bland annat ska utreda smittsamma djursjukdomars, inklusive zoonosers, orsak och spridning, medverka i sjukdomsprofylax och bekämpning vid utbrott samt vara nationellt veterinärmedicinskt laboratorium. SVA lämnar expertstöd till Jordbruksverket, andra myndigheter och veterinärer i dessa frågor⁵⁶. Statsepizootologen leder och samordnar arbetet vid utbrott av epizootisk sjukdom.

SVA:s beredskap är ett stöd till Jordbruksverket och de i fält verksamma veterinärerna i form av sjukdomskontroll och smittskyddsexpertis. Sjukdomskontroll innebär att förhindra smittspridning bland annat genom att ställa diagnos och hantera utbrott av smittsamma sjukdomar.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) ska verka som motor i det nationella arbetet med förebyggande av, och beredskap för, olyckor och kriser, vilket bland annat innebär att myndigheten ska utveckla och stödja, följa upp och utvärdera samhällets krisberedskap och bidra till att minska konsekvenserna av olyckor och kriser.

56. 10 § förordning (2005:422) om övervakning av zoonoser och zoonotiska smittämnen hos djur och i livsmedel

Myndigheten ska också bistå med stödresurser i samband med allvarliga kriser, samt stödja samordningen av berörda myndigheters åtgärder vid en kris. Myndigheten ska se till att berörda aktörer vid en kris får tillfälle att samordna krishanteringsåtgärderna och information till allmänhet och media. Den ska effektivt använda samhällets samlade resurser och samordna stödet till centrala, regionala och lokala organ i fråga om information och lägesbilder. Myndigheten bistår även Regeringskansliet med underlag och information i samband med allvarliga kriser⁵⁷.

Stödet kan exempelvis ges i form av materiel eller experter av olika slag. I syfte att koordinera beslut och åtgärder samt få underlag till lägesrapporter genomförs vid behov så kallade samverkanskonferenser med berörda aktörer. Behovet av att samordna information till allmänhet och media sker genom motsvarande konferenser.

MSB stödverktyg

WIS (Webbaserat InformationsSystem)

WIS är ett informationsdelningssystem som kan användas före, under och efter kriser. WIS har utvecklats för att myndigheter, kommuner och landsting enkelt och effektivt ska kunna skapa sig en helhetsbild av läget vid en kris genom delning av ledningsinformation. Systemet är kostnadsfritt.

Rakel (RAdioKommunikation för Effektiv Ledning)

Rakelsystemet är Sveriges nationella kommunikationssystem för samverkan och ledning. Rakel underlättar den dagliga kommunikationen hos organisationer som arbetar med allmän ordning, säkerhet eller hälsa. Rakel ger förbättrade möjligheter för ledning och samverkan både i vardag och i kris, genom att alla använder ett och samma kommunikationssystem. Rakelsystemet täcker 99,8 procent av Sveriges befolkning och 95 procent av landets yta.

RIB (Resurs- och Integrerat Beslutsstöd)

RIB är en informationskälla för alla som arbetar inom området samhällsskydd och beredskap, det vill säga allt från brandmän, poliser, transportörer, sjukvårdspersonal och kustbevakare till tjänstemän i kommunen. I RIB finns över 5 000 farliga ämnen beskrivna. RIB kopplar ihop databaser som tillsammans ger omfattande information om hur en olycka kan hanteras, hur det förebyggande arbetet kan planeras, vilka riskerna är när olyckan inträffat och var resurserna finns.

57. 7 § förordning (2008:1002) med instruktion för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Krisinformation.se

Krisinformation.se är en webbplats med information om krishanteringssystemet i allmänhet och med kontinuerligt uppdaterad information om aktuella händelser. Webbplatsen drivs av MSB men bygger på ett myndighetsgemensamt ansvar för den information som publiceras.

Kemikalieinspektionen

Myndigheten har operativ tillsyn över tillverkare och andra primärleverantörer som släpper ut kemiska produkter på marknaden. Tar fram fakta och uppgifter vid farliga utsläpp eller förorening av råvattentäkter och livsmedel⁵⁸.

Kustbevakningen

Myndigheten övervakar de svenska kustvattnen samt bland annat Vätern, Vättern och Mälaren, tar emot rapporter om föroreningar från fartyg. De ansvarar för miljöräddning till sjöss och arbetar för att skadorna vid ett utsläpp av olja eller andra farliga ämnen ska minimeras. Kommuner som använder de stora sjöarna som dricksvattentäkt har alltså stor nytta av upparbetade kontakter med kustbevakningen⁵⁹.

Polisen

Om man misstänker att livsmedel eller dricksvatten kan ha förorenats med avsikt är det viktigt att polisen snabbt får möjlighet att påbörja en brottsutredning. Polisen har kompetens inom underrättelse och kriminalteknik⁶⁰.

Statens kriminaltekniska laboratorium

Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL) ger expertstöd till polisen, och leder också ett svenskt forensiskt nätverk där även Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) och Livsmedelsverket ingår. I nätverket finns expertkompetens om bland annat analys av farliga kemiska, biologiska, radioaktiva/nukleära och explosiva ämnen (CBRNE)⁶¹.

Strålsäkerhetsmyndigheten

Strålsäkerhetsmyndigheten (SSM) har expertkompetens inom området strålskydd, inklusive fakta om och risker med radioaktiva ämnen⁶².

Sveriges Geologiska Undersökning (SGU)

SGU kan lämna information angående bergartförhållanden samt hydrogeologi och brunnar, samt bistå med information om rasrisker och genomsläpplighet⁶³.

58. www.kemi.se

59. www.kustbevakningen.se

60. www.polisen.se

61. www.polisen.se/skl

62. www.stralsakerhetsmyndigheten.se

63. www.sgu.se, www.smhi.se

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI)

Myndigheten tar fram fakta och gör utredningar om spridning av ämnen i luft, vatten, jord och berg. Vid extrema vädersituationer (översvämningar, torka) som påverkar dricksvatten kan de hjälpa till med prognoser för nederbörd och vattenflöden.

Arbetsmiljöverket

Arbetsmiljöverket och, i allvarliga fall, skyddsombud kan med stöd av arbetsmiljölagsstiftningen förbjuda, inskränka eller bestämma om vissa villkor för arbete eller ämnen som kan föranleda ohälsa i arbetslivet. Ett exempel där arbetsmiljölagsstiftningen skulle kunna påverka hanteringen av en kris är hanteringen av filter i vattenverk där radioaktiva substanser ansamlats efter ett radioaktivt nedfall⁶⁴.

Zoonossamverkansgruppen⁶⁵

Risken för zoonosutbrott gör att olika myndigheter med ansvar för smittskydd inom de humana och veterinära områdena behöver samordna sina aktiviteter. Därför bildade de berörda myndigheterna zoonossamverkansgruppen år 2006. Där ingår experter från Arbetsmiljöverket, Jordbruksverket, Livsmedelsverket, Smittskyddsinstitutet, Socialstyrelsen och Statens veterinärmedicinska anstalt. Utöver zoonossamverkansgruppen finns ett nätverk av informatörer och informationsansvariga.

Zoonossamverkansgruppen har följande strategiska uppgifter vid pågående eller hotande utbrott av zoonoser:

- Att samordna information till andra myndigheter, medier och allmänheten.
- Att i samband med zoonosutbrott analysera och bedöma tillgänglig information, informera om vidtagna och planerade åtgärder samt vid behov föreslå ytterligare åtgärder och strategier.
- Att utbyta erfarenheter och information.

Nationella vattenkatastrofgruppen (VAKA)

VAKA består av experter inom olika funktioner och kan lämna stöd till alla förvaltningar i kommunen vid kriser inom dricksvattenförsörjningen. Stödet ges via telefon eller på plats som coachning, rådgivning, expertstöd eller förmedlande av kontakter till andra experter.

VAKA-medlemmarna har kompetenser inom till exempel dricksvattenproduktion, mikrobiologi, analys, geohydrologi, miljöskydd och räddningstjänst. VAKA har även stor kompetens inom området krisledning, krishantering och informationshantering.

VAKA har ett externt expertnätverk knutet till gruppen och har möjlighet att nå dessa utanför kontorstid. Genom VAKA kan också kommunen låna nationell utrustning för nödvattenförsörjning. VAKA nås via särskilt telefonnummer dygnet runt (se Livsmedelsverkets webbplats).

⁶⁴ www.av.se

⁶⁵ Zoonoser - Strategi för myndighetssamverkan vid utbrott av zoonotisk sjukdom, reviderad juni 2009
Zoonoser - Nationell plan för myndighetssamverkan vid allvarliga zoonosutbrott, juni 2009

Den viktigaste lagstiftningen i sammanställning

EU-gemensam lagstiftning⁶⁶

Förordning (EU) 178/2002 om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning, om inrättande av Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet och om förfarande i frågor som gäller livsmedelssäkerhet

Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/99/EG om övervakning av zoonoser och zoonotiska smittämnen

Förordning (EU) 852/2004 om livsmedelshygien

Förordning (EU) 882/2004 om offentlig kontroll för att säkerställa kontrollen av efterlevnaden av foder- och livsmedelslagstiftningen samt bestämmelserna om djurhälsa och djurskydd

Svenska lagar⁶⁷

Miljöbalk (1998:808)

Epizootilag (1999:657)

Zoonoslag (1999:658)

Lag (2003:778) om skydd mot olyckor

Smittskyddslag (2004:168)

Lag (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap

Livsmedelslag (2006:804)

Lag om provtagning av djur (SFS 2006:806)

Förordningar⁶⁷

Smittskyddsförordning (2004:255)

Förordning (2005:422) om övervakning av zoonoser och zoonotiska smittämnen hos djur och i livsmedel

Förordning (2006:637) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap

Livsmedelsförordning (2006:813)

Förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap

66. EU-rätten återfinns på <http://eur-lex.europa.eu/sv/index.htm>

67. Svensk rätt återfinns på <http://www.notisum.se>

Föreskrifter från svenska myndigheter^{68,69}

Livsmedelsverkets föreskrifter (SLVFS 2001:30) om dricksvatten

Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:7) om epidemiologisk utredning av livsmedelsburna utbrott

Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:20) om livsmedelshygien

Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:21) om offentlig kontroll av livsmedel

Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2008:13) om åtgärder mot sabotage och annan skadegörelse riktad mot dricksvattenanläggningar

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd. Fredstida katastrofmedicinsk beredskap och planläggning inför höjd beredskap (SOSFS 2005:13)

68. Livsmedelsverkets föreskrifter återfinns på www.slv.se

69. Socialstyrelsens föreskrifter finns på www.socialstyrelsen.se

2 Förslag på underlag för planering av kompetens och uthållighet

Inventeringen bör göras kontinuerligt och kan utgöra både en del i planeringen av vardagsarbetet och arbetet under en krissituation. Det är viktigt att klargöra vilken kompetens som behöver stärkas upp med externa resurser under en kris, för att kunna förbereda ett sådant samarbete.

Markera för varje område vilken kompetensnivå ni har:

1. Någon kompetens
2. Tillräcklig kompetens
3. God kompetens
4. Mycket god kompetens

	Person A	Person B	Person C	Person D	Person E	Externa som täcker upp behov**	Behov av utveckling
Livsmedels-mikrobiologi							
Dricksvatten-mikrobiologi							
Livsmedelskemi							
Dricksvattenkemi							
Miljöfrågor							
Provtagning vatten							
Provtagning livsmedel							
Djursmitta							
Specialområde*: nn							
Specialområde*: mm							
Specialområde*: hh							
Specialområde*: jj							
Juridik							
Miljöbalk							

*Som specialområde kan vara t ex märkning, allergener eller andra sakområden som kommunen anser viktiga att ha kompetens identifierad för.

**Kom ihåg att upprätta kontaktlista.

2 Att tänka på i avtal mellan kommuner

14 § Livsmedelslagen om kommunal samverkan i den offentliga kontrollen

En kommun får träffa avtal med en annan kommun om att kontrolluppgifter som kommunen har enligt denna lag skall skötas helt eller delvis av den andra kommunen. Kommunen får dock inte överlåta befogenheten att meddela beslut i ett ärende.

En kommun får också efter överenskommelse med en annan kommun uppdra åt anställda i den kommunen att besluta på kommunens vägnar i ett visst ärende eller en grupp av ärenden, dock inte i de fall som avses i 6 kap 34 § kommunallagen (1991:900). Föreskrifterna i 6 kap 24–27 och 35 §§ kommunallagen om jäv och anmälan av beslut till nämnd skall tillämpas på den som fattar sådana beslut.

34 § Kommunallagen 6 kap Ärenden som omfattas av delegationsförbud

I följande slag av ärenden får beslutanderätten **inte** delegeras:

1. Ärenden som avser verksamhetens mål, inriktning, omfattning eller kvalitet
2. Framställningar eller yttranden till fullmäktige liksom yttranden med anledning av att beslut av nämnden i dess helhet eller av fullmäktige har överklagats
3. Ärenden som rör myndighetsutövning mot enskilda, om de är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt
4. Ärenden som väckts genom medborgarförslag och som överlåtits till nämnden
5. Vissa ärenden som anges i särskilda föreskrifter

2 Förslag på avtal avseende samverkan livsmedelskontroll

Avtalet grundar sig på 14 § Livsmedelslagen 2006:804.

Miljöförvaltningen A ställer högst X antal timmar, (alternativ Y %), av handläggare A Anderssons tjänst till förfogande för arbete vid miljöförvaltningen B under tiden 1/1 2012 – 31/12 2012. Arbetsinsatsen avropas av miljöförvaltning B ifall akuta händelser innebär behov av personalinsatser utöver grundbemanning.

Miljöförvaltning A:s kostnader för lön och sociala avgifter för A Andersson faktureras miljöförvaltning B i efterhand med Z kronor per timme under ordinarie arbetstid (8–17) och med Å kronor per timme under övrig tid.

Miljöförvaltning B och A Andersson kommer överens om arbetets förläggning.

Om en akut situation i A uppstår så att arbetsbelastningen ökar upphör överenskommelsen att gälla och A Andersson återgår till sin tjänst vid förvaltningen.

Tjänstgöringen omfattar inte myndighetsbeslut.

Avtalet har upprättats i två exemplar varav parterna har tagit var sitt.

Avtalet kan sägas upp av båda parter med en uppsägningstid på 1 månad.

Underskrift av båda parter.

3 Förslag på underlag för initial bedömning

Detta har hänt

[Fyll i]

Tidpunkt

[Fyll i]

Plats

[Fyll i]

Antal drabbade och på vilket sätt

[Fyll i]

Konsekvenser just nu

[Fyll i]

Källa/källor till informationen / Tillförlitlighet och sakriktighet

[Fyll i]

Om ingen särskild organisation behövs, men behov av bevakning i frågan krävs:

Ansvar för bevakning av frågan

[Fyll i]

**Till denna funktion/person
ska resultatet rapporteras**

[Fyll i]

Rapport ska lämnas följande datum

[Fyll i]

3 Förslag på struktur för kontinuerligt analysarbete

Behov av ytterligare utredning

[Fyll i]

Behov av besök på plats

[Fyll i]

Behov av provtagning och efterföljande analys

[Fyll i]

Behov av beslut som till exempel saluförbud och föreläggande

[Fyll i]

Behov av samverkan

[Fyll i]

Behov av kommunikation/information

[Fyll i]

Tänkbara händelseutvecklingar på lång och kort sikt (t ex bästa, medel och värsta utvecklingen)

[Fyll i]

Konsekvenser utifrån händelseutvecklingarna

[Fyll i]

Alternativa möjliga åtgärder och konsekvenserna av dessa

[Fyll i]

Nödvändiga och tillgängliga resurser. Behov av externa resurser

[Fyll i]

Juridiska frågor (exempelvis oklara ansvarsförhållanden)

[Fyll i]

3 Förslag på dagordning vid samverkansmöte

1. Närvarande

2. Övergripande beskrivning

- Vad som har hänt
- Åtgärder som genomförts, rådande rekommendationer
- Bedömning/beskrivning av mediebild och vanliga frågor

3. Prognos och konsekvensbedömning

- Bedömning av situationen och utvecklingen (bästa/medel/värsta utveckling)
- Viktigaste frågor på kort och lång sikt

4. Inriktning fortsatt arbete, åtgärder

- Inriktning för fortsatt arbete. Viktigaste åtgärderna och konsekvenserna
- Inriktning för fortsatt kommunikationsarbete. Viktigaste åtgärderna (inklusive information till allmänheten) och konsekvenserna
- Behov av experter, resurser, lokaler etc
- Bemanningsläget – någon aktör som behöver extra stöd?

5. Sektorsöverskridande frågor

- Oklarheter som behöver utredas tillsammans med andra aktörer genom fortsatt fördjupningsarbete

6. Summering av åtgärder

7. Dokumentation

- Beskrivning av var den samlade informationen återfinns

8. Nästa möte

- Tid
- Plats/teknik
- Sammankallande

9. Övrigt

3 Viktigt meddelande till allmänheten – VMA

Det finns två nivåer på meddelanden: varning och information.

- Varningsmeddelande sänds genast när det är omedelbar risk för skada på liv, hälsa, egendom eller i miljön eller för spridning av en allvarlig smittsam sjukdom
- Informationsmeddelande sänds utan krav på omedelbarhet för att förebygga eller begränsa skador på liv, hälsa, egendom eller i miljön och vid smittspridning

VMA sänds i Sveriges Radio, Sveriges Television, Utbildningsradion samt ett flertal kommersiella radio och TV kanaler på begäran av särskilt behöriga. Förutsättningarna regleras genom en överenskommelse (2010) mellan MSB och dessa bolag.

I § 1 beskrivs vid vilka situationer VMA kan begäras. ”Denna överenskommelse gäller för sändning av meddelande för varning av och information till allmänheten vid inträffade olyckshändelser och andra allvarliga händelser samt vid överhängande fara för olyckshändelser andra allvarliga händelser eller för spridning av en allvarlig smittsam sjukdom, för att hindra och begränsa skador på liv, hälsa, egendom och miljö.”

VMA kan begäras av följande myndigheter eller motsvarande om händelsen omfattas av angivna lagar och förordningar.

Behörighet för begäran av varningsmeddelande

Vilka har behörighet	Händelser med stöd av
Räddningschef/räddningsledare för kommunal räddningstjänst	Lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (exempel: giftig brandrök, utsläpp av kemikalier, explosionsrisk)
Räddningsledare för statlig räddningstjänst	Som ovan
Strålsäkerhetsmyndigheten	Rådgivning om strålskydd. Förordningen om skydd mot olyckor (2003:789) Räddningstjänst och rådgivning vid utsläpp av radioaktiva ämnen
Polismyndighet	Polislagen (1984:387) (exempel: grov störning av allmän ordning eller svår brottslighet, som innebär fara)
Smittskyddsläkare	Smittskyddslagen (2004:168) vid överhängande fara för spridning av allvarlig smittsam sjukdom
Företag som äger eller bedriver verksamhet vid anläggningar med farlig verksamhet	Lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (exempel: utsläpp av giftiga eller skadliga ämnen och vid risk för ras, skred och dammbrott)
SOS Alarm (eller andra alarmeringsföretag)	Vid allvarliga störningar i alarmeringsfunktionen, till exempel vid blockering av 112-numret

Behörighet för begäran av informationsmeddelande

Vilka har behörighet	Händelser med stöd av
Myndigheter och företag som får begära sändning av varningsmeddelande (ovanstående tabell)	Se ovanstående tabell
Regeringen med Regeringskansliet samt myndigheter med ansvar och skyldigheter för krishantering	Förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap
Kommuner och landsting	Lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap
Koncessionshavare inom el- och telesektorn	Ellagen (1997:857) och operatörer enligt lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation vid situationer som är av omedelbar betydelse för samhället och enskilda

Hur går det till?

Den som bestämt sig för att begära sändning av meddelande tar kontakt med regional SOS-central.

- SOS-centralen vidarebefordrar meddelandet till Sveriges Radios (SRs) sändningsledning. Sändningsledningen nås dygnet runt
- Sändningsledningen har ansvar för att sända meddelandet i SRs FM-kanaler och förse medverkande TV-bolag med underlag för textremsa i respektive kanal
- Sändningsledningen ansvarar för att även de privata kanalerna som ingår i VMA systemet sänder meddelandet
- Den som begärt VMA ansvarar för att meddela när överhängande fara inte längre föreligger

Meddelandets innehåll

Den som begär ett VMA ansvarar för informationens innehåll och för att de uppgifter som lämnas är korrekta. Korta, precisa fakta lämnas till SOS-centralen, som förmedlar denna information till Sveriges Radios sändningsledning. Respektive programbolag ansvarar för utformning av meddelandet.

Meddelandet bör innehålla kort och saklig information om:

- Vad som hänt eller kan hända
- Vad som utgör det akuta hotet mot liv, hälsa, egendom och miljö
- Anvisningar om vad människor ska göra för att skydda sig
- Vad allmänheten kan göra för att eventuellt underlätta räddningsarbetet

"Service information"

Kommuner och andra myndigheter kan via den lokala P4 stationen också få ut information som inte är larm eller av akut karaktär. Ofta sänds sådan information i samband med trafik information.

3 Förslag på struktur för presskonferens

Hälsa pressen välkomna och presentera mötesordning
(t ex att frågor från media besvaras efter att deltagarna på podiet informerat om situationen)

1. [Fyll i]

Introducera alla på "podiet"

2. [Fyll i]

Beklaga händelsen

3. [Fyll i]

Kort om händelsen. Utgå från hur det ser ut nu – inte historieberättande

4. [Fyll i]

Konsekvenser för: människor, djur, egendom

5. [Fyll i]

Så löser vi akutfrågan. Så lång tid beräknas detta ta, här finns t ex vatten att få tag i

6. [Fyll i]

Så löser vi långtidsproblematiken. Så lång tid beräknas detta ta

7. [Fyll i]

Så ser vi till att detta inte händer igen

8. [Fyll i]

Eventuellt tekniska detaljer

9. [Fyll i]

3 Förslag till bemanningsplan vid kris

Bemanning / funktioner	Dag 1 – skift 1	Dag 1 – skift 2	Dag 2 – skift 1	Dag 2 – skift 2
Krisledning / beslutsfattande				
Utredning, inspektion o s v				
Lägesbild				
Analys av lägesbilden				
Samverkan				
Dokumentation				
Kommunikation				
Service till krisorganisationen				
Personalplanering				
Prio 1-uppgifter				
Prio 2-uppgifter				
Övrigt				
Personer som vilar				
Personer att kalla in vid förvärrat läge				

3 Förslag till beslut om omhändertagande av livsmedel

Verksamhetsutövare	[Intressentnamn] [Intressentattention] ¹
Organisations-/personnummer	[Intrpersnr/Orgnr]
Verksamhetens namn	[Objektnamn]
Verksamhetens adress/plats ²	[Objektbesöksadress]
Fastighetsbeteckning	[Objektfastighet]
Platsens identitet hos Miljöförvaltningen	[Objektld]

Beslut

[xxx] miljönämnd beslutar att omhänderta följande livsmedel i [verksamhetsutövarens namn] (förkortning)³ verksamhet i ovan nämnda livsmedelsanläggning:

Produktnamn ⁴	Tillverkare/partinummer	Förpackningsstorlek	Antal	Summa kilo
Totalt antal produktgrupper:		Totalt: ⁵		

Samtidigt föreläggs [förkortning] att inom fem⁶ dagar från delgivningen, av detta beslut, ange till miljö- och hälsoskyddsnämnden om ni vill göra produkten duglig till livsmedel eller använda den för något annat ändamål. Inkommer inte besked inom den tiden kommer produkten att destrueras på [förkortning]s bekostnad.

Beslutet förordnas att gälla omedelbart även om det överklagas.⁷

Bakgrund

[Skriv bakgrunden d v s de faktiska förhållanden som ligger bakom beslutet]

¹ Ta bort "Intressentattention" om det inte är en del av företagsnamnet. Observera att intressentattention är en kopplingsinstruktion i Ecos. För andra system finns andra kopplingsinstruktioner.

² Skriv ut "mobil verksamhet" eller "spridd verksamhet" om adress saknas

³ Inom parentes anges en förkortning av verksamhetsutövaren ex bolaget, stiftelsen, föreningen. I resten av texten skrivs enbart förkortningen

⁴ I tabellen kan du lägga till rader om mallens rader inte räcker, eller ta bort tomma rader som blir över

⁵ Välj antal, kilo eller både och – det som är mest lämpligt i det enskilda fallet

⁶ Längre tid kan vara lämpligt om det inte är en färskvara! Betydligt längre tid kan vara aktuellt om det är ett litet parti med lång hållbarhet, som det inte är några problem för oss att förvara

⁷ Den här meningen ska i normalfallet vara kvar i dessa ärenden

Motivering⁸

Tillämpliga bestämmelser

Av 24 § livsmedelslagen framgår att tillsynsmyndigheten får ta hand om en vara som har släppts ut på marknaden eller som är avsedd att släppas ut på marknaden i strid mot 10 § livsmedelslagen eller de EG-bestämmelser som kompletteras av lagen. Tillsynsmyndigheten får även ta hand som varor som avses med ett förbud eller föreläggande i enlighet med 22 § livsmedelslagen om föreläggande eller förbudet ej följs.⁹

Enligt 24 § livsmedelslagen har en livsmedelsföretagare rätt att vid omhändertagande dugliggöra en produkt om nämnden finner det möjligt. Dugliggörs inte produkten ska den enligt samma bestämmelse förstöras på ägarens bekostnad.

[Skriv här de bestämmelser som partiet inte uppfyller, se frasdokument]

I 33 § livsmedelslagen¹⁰ ges myndigheten rätt att bestämma att dess beslut ska gälla omedelbart även om beslutet överklagas.

X-nämnden bedömning

[Skriv resten av motiveringen d v s varför vi tolkar de faktiska omständigheterna som redogjorts för under "Bakgrund" som avvikelser mot de bestämmelser som redogjorts för under "Tillämpliga bestämmelser"]

Mot bakgrund av de risker för konsumenterna som detta medför ska beslutet gälla omedelbart.¹¹

Hur man överklagar

Beslutet kan överklagas hos Länsstyrelsen i [xxx] län, se bifogad information "Hur man överklagar".

Enligt delegation

[Händelsehandläggare]

Klicka här och skriv beslutsfattarens titel

Bilagor

Hur man överklagar

Delgivningskvitto

⁸ För lagstöd, se: 10 § LiL, Artikel 14 178/2002, Bilaga II kap IX 852/2004, LIVSFS 2004:27

⁹ Den här meningen ska vara kvar i de fall beslutet gäller ett saluförbud som inte följs. Annars tas det bort

¹⁰ Observera att detta stycke alltid ska vara kvar när 33 § används vilket den normalt gör i omhändertaganden

¹¹ Skriv en motivering till varför beslutet ska gälla omedelbart i de fall 33 § används. Det behöver inte vara risker för konsumenterna, det kan vara t ex att företagaren visat att han inte följer ett saluförbud

3. Förslag till beslut om förbud mot livsmedelsverksamhet

Verksamhetsutövare	[Intressentnamn] [Intressentattention] ¹
Organisations-/personnummer	[Intrpersnr/Orgnr]
Verksamhetens namn	[Objektnamn]
Verksamhetens adress/plats ²	[Objektbesöksadress]
Fastighetsbeteckning	[Objektfastighet]
Platsens identitet hos Miljöförvaltningen	[Objektid]

Beslut

[xxx] miljö- och hälsoskyddsnämnd beslutar att omedelbart, från delgivningsdagen för detta beslut, förbjuda [Verksamhetsutövarens namn] (förkortning)³ att bedriva ovan nämnda livsmedelsverksamhet.

Livsmedelsverksamheten får inte återupptas förrän bristerna åtgärdats på ett sätt som godtagits av miljö- och hälsoskyddsnämnden.

Beslutet förordnas att gälla omedelbart även om det överklagas.⁴

Bakgrund

[Skriv bakgrunden här]

Motivering

Tillämpliga bestämmelser

Av artikel 54 Europaparlamentets och rådets förordning 882/2004 av den 29 april 2004 om offentlig kontroll för att säkerställa kontrollen av efterlevnaden av foder- och livsmedelslagstiftningen samt bestämmelserna om djurhälsa och djurskydd framgår att om den behöriga myndigheten konstaterar bristande efterlevnad av livsmedelslagstiftningen, ska den vidta åtgärder för att se till att företagaren avhjälper situationen. Av punkt 2e framgår att myndighetens åtgärder kan omfatta att tillfälligt avbryta driften eller stänga hela eller delar av den berörda verksamheten.

[Skriv aktuell laghänvisning, d v s de punkter i regelverket som inte uppfylls.]

I 33 § livsmedelslagen⁵ ges myndigheten rätt att bestämma att dess beslut ska gälla omedelbart även om beslutet överklagas.

¹ Ta bort "Intressentattention" om det inte är en del av företagsnamnet. Observera att intressentattention är en kopplingsinstruktion i Ecos. För andra system finns andra kopplingsinstruktioner.

² Skriv "mobil verksamhet" om adress saknas

³ Inom parentes anges en förkortning av verksamhetsutövaren ex bolaget, stiftelsen, föreningen. I resten av texten skrivs enbart förkortningen

⁴ Den här meningen ska endast vara kvar om 33 § används vilket oftast är fallet när denna mall används

⁵ Observera att detta stycke alltid ska vara kvar när 33 § används vilket vi gör i de flesta förelägganden

Miljö- och hälsoskyddsnämnden bedömning

[Skriv bedömningen d v s varför de i bakgrunden redogjorda förhållandena innebär avvikelser från de angivna laghänvisningarna]

De aktuella bristerna som påvisats i förevarande fall är av sådan karaktär att livsmedelssäkerheten inte säkerställs i verksamheten. Mot bakgrund av de risker för konsumenterna som detta medför ska beslutet gälla omedelbart.⁶

Hur man överklagar

Beslutet kan överklagas hos Länsstyrelsen i [xxx] län, se bifogad information ”Hur man överklagar”.

Enligt delegation

[Händelsehandläggare]

Klicka här och skriv beslutsfattarens titel

Bilagor

Hur man överklagar

Delgivningskvitto

⁶ Detta stycke ska stå kvar om 33 § används. Skriv eventuellt om så att det passar ditt beslut

3 Förslag till beslut om förbud mot utsläppande på marknaden

Verksamhetsutövare	[Intressentnamn] [Intressentattention] ¹
Organisations-/personnummer	[Intrpersnr/Orgnr]
Verksamhetens namn	[Objektnamn]
Verksamhetens adress/plats ²	[Objektbesöksadress]
Fastighetsbeteckning	[Objektfastighet]
Platsens identitet hos Miljöförvaltningen	[Objektld]

Beslut

[Verksamhetsutövarens namn] (förkortning)³ förbjuds omedelbart, från delgivningsdagen för detta beslut, att släppa ut följande livsmedel på marknaden:

Varunamn ⁴	Tillverkare/partinummer	Förpackningsstorlek	Antal	Summa kilo
Totalt antal varugrupper:		Totalt: ⁵		

Beslutet förordnas att gälla omedelbart även om det överklagas.⁶

[Beslutet gäller till dess att (förkortning) gjort produkten duglig till livsmedel på sätt som miljö- och hälsoskyddsnämnden godtagit.

Innan produkten destrueras eller används för något annat ändamål än livsmedel ska detta medges av nämnden.]

Bakgrund

[Skriv bakgrunden]

¹ Ta bort "Intressentattention" om det inte är en del av företagsnamnet. Observera att intressentattention är en kopplingsinstruktion i Ecos. För andra system finns andra kopplingsinstruktioner.

² Skriv "mobil verksamhet" eller "spridd verksamhet" om plats saknas

³ Inom parentes anges en förkortning av verksamhetsutövaren ex bolaget, stiftelsen, föreningen. I resten av texten skrivs enbart förkortningen

⁴ I tabellen kan du lägga till rader om mallens rader inte räcker, eller ta bort tomma rader som blir över. Om förbudet rör produkter/produktgrupper där det är irrelevant med all information i tabellen tas kolumnen eller rader bort, alternativt att en punktlista görs

⁵ Ange antal förpackningar och/eller total vikt beroende på omständigheterna

⁶ Den här meningen ska vara kvar om 33 § används, vilket bör vara fallet i den här typen av beslut

Motivering⁷

Tillämpliga bestämmelser

Av artikel 54 Europaparlamentets och rådets förordning 882/2004 av den 29 april 2004 om offentlig kontroll för att säkerställa kontrollen av efterlevnaden av foder- och livsmedelslagstiftningen samt bestämmelserna om djurhälsa och djurskydd framgår att om den behöriga myndigheten konstaterar bristande efterlevnad av livsmedelslagstiftningen, ska den vidta åtgärder för att se till att företagaren avhjälper situationen. Av punkt 2b framgår att åtgärderna kan omfatta förbud mot utsläppande på marknaden.

[Skriv aktuell laghänvisning, d v s vilka krav partiet inte uppfyller]

I 33 § livsmedelslagen⁸ ges myndigheten rätt att bestämma att dess beslut ska gälla omedelbart även om beslutet överklagas.

X-nämnden bedömning

[Skriv bedömningen d v s varför de i bakgrunden redogjorda förhållandena innebär avvikelser från de angivna laghänvisningarna]

Mot bakgrund av de risker för konsumenterna som detta medför ska beslutet gälla omedelbart.⁹

Hur man överklagar

Beslutet kan överklagas hos Länsstyrelsen i [xxx] län, se bifogad information ”Hur man överklagar”.

Enligt delegation

[Händelsehandläggare]

Klicka här och skriv beslutsfattarens titel

Bilagor

Hur man överklagar

Delgivningskvitto

⁷ För lagstöd, se: 10 § LiL, Artikel 14 178/2002, Bilaga II kap IX 852/2004, LIVSFS 2004:27

⁸ Observera att detta stycke alltid ska vara kvar när 33 § används, vilket är fallet i de allra flesta saluförbud

⁹ Skriv en motivering till varför beslutet ska gälla omedelbart i de fall 33 § används. Observera att risker för konsumenterna inte alltid är aktuellt

3 Förslag till beslut om föreläggande om/att¹ [skriv vad föreläggandet gäller]²

Verksamhetsutövare	[Intressentnamn] [Intressentattention] ³
Organisations-/personnummer	[Intrpersnr/Orgnr]
Verksamhetens namn	[Objektnamn]
Verksamhetens adress/plats ⁴	[Objektbesöksadress]
Fastighetsbeteckning	[Objektfastighet]
Platsens identitet hos Miljöförvaltningen	[Objektld]

Beslut

X-nämnd beslutar följande angående [Intressentnamn]s (förkortnings)⁵ livsmedelsverksamhet på [Objektbesöksadr]⁶:

[Skriv vad som föreläggs, se eventuellt frasdokument för exempel och formuleringar]

Beslutet förordnas att gälla omedelbart även om det överklagas.⁷

Bakgrund

[Skriv bakgrunden d v s de faktiska förhållanden som ligger bakom beslutet]

Motivering

Tillämpliga bestämmelser

Av artikel 54 Europaparlamentets och rådets förordning 882/2004 av den 29 april 2004 om offentlig kontroll för att säkerställa kontrollen av efterlevnaden av foder- och livsmedelslagstiftningen samt bestämmelserna om djurhälsa och djurskydd framgår att om den behöriga myndigheten konstaterar bristande efterlevnad av livsmedelslagstiftningen, ska den vidta åtgärder för att se till att företagaren avhjälp situationen.

[Skriv här de bestämmelser som anläggningen inte uppfyller, se frasdokument]

I 33 § livsmedelslagen⁸ ges myndigheten rätt att bestämma att dess beslut ska gälla omedelbart även om beslutet överklagas.

¹ Välj antingen OM eller ATT

² Den sista delen av rubriken, som ska beskriva vad föreläggandet gäller, ska vara kortfattad för att rubriken inte ska bli för lång

³ Ta bort "Intressentattention" om det inte är en del av företagsnamnet. Observera att intressentattention är en kopplingsinstruktion i Ecos. För andra system finns andra kopplingsinstruktioner.

⁴ Skriv ut "mobil verksamhet" om adress saknas

⁵ Inom parentes anges en förkortning av verksamhetsutövaren ex bolaget, stiftelsen, föreningen. I resten av texten skrivs enbart förkortningen

⁶ Om adress saknas skriv istället "mobila livsmedelsverksamhet"

⁷ Den här meningen ska endast vara kvar om 33 § används – annars tas den bort

⁸ Detta stycke ska tas bort när 33 § inte används

Miljö- och hälsoskyddsnämnden bedömning

[Skriv resten av motiveringen d v s varför vi tolkar de faktiska omständigheterna som redogjorts för under "Bakgrund" som avvikelser mot de bestämmelser som redogjorts för under "Tillämpliga bestämmelser".]

De aktuella bristerna som påvisats i förevarande fall är av sådan karaktär att livsmedelssäkerheten inte säkerställs i verksamheten. Mot bakgrund av de risker för konsumenterna som detta medför ska beslutet gälla omedelbart.⁹

Erinran

X-nämnden erinrar om att rätten att bedriva verksamheten kan tas bort eller inskränkas väsentligt och att beslutet om föreläggande kan förenas med ett ingripande vite om inte föreläggandet följs.

Hur man överklagar

Beslutet kan överklagas hos Länsstyrelsen i [xxx] län, se bifogad information "Hur man överklagar".

Enligt delegation

[Händelsehandläggare]

Klicka här och skriv beslutsfattarens titel

Bilagor

Hur man överklagar

Delgivningskvitto

Kontrollrapporter¹⁰

⁹ Detta stycke ska endast stå kvar om 33 § används. Skriv eventuellt om så att det passar ditt beslut

¹⁰ Ta bort om det inte är aktuellt

3 Förslag till beslut om föreläggande vid vite om/att¹ [skriv vad föreläggandet gäller]²

Verksamhetsutövare	[Intressentnamn] [Intressentattention] ³
Organisations-/personnummer	[Intrpersnr/Orgnr]
Verksamhetens namn	[Objektnamn]
Verksamhetens adress/plats ⁴	[Objektbesöksadress]
Fastighetsbeteckning	[Objektfastighet]
Platsens identitet hos lokala kontrollmyndigheten	[Objektld]

Beslut

X-nämnd beslutar följande angående [Intressentnamn]s (förkortnings)⁵ livsmedelsverksamhet på [Objektbesöksadr]⁶:

[Skriv vad som föreläggs, se eventuellt frasdokument för exempel och formuleringar]

Föreläggandet förenas med ett löpande vite om [skriv antalet kronor] kronor för varje påbörjad månad som föreläggandet inte följs.⁷

Beslutet förordnas att gälla omedelbart även om det överklagas.⁸

Bakgrund

[Skriv bakgrunden d v s de faktiska förhållanden som ligger bakom beslutet]

Motivering

Tillämpliga bestämmelser

Av artikel 54 Europaparlamentets och rådets förordning 882/2004 av den 29 april 2004 om offentlig kontroll för att säkerställa kontrollen av efterlevnaden av foder- och livsmedelslagstiftningen samt bestämmelserna om djurhälsa och djurskydd framgår att om den behöriga myndigheten konstaterar bristande efterlevnad av livsmedelslagstiftningen, ska den vidta åtgärder för att se till att företagaren avhjälp situationen.

Av 23 § livsmedelslagen framgår att föreläggande får förenas med vite.⁹

¹ Välj om VID VITE ska stå kvar eller tas bort, välj antingen OM eller ATT

² Den sista delen av rubriken, som ska beskriva vad föreläggandet gäller, ska vara kortfattad för att rubriken inte ska bli för lång

³ Ta bort "Intressentattention" om det inte är en del av företagsnamnet. Observera att intressentattention är en kopplingsinstruktion i Ecos. För andra system finns andra kopplingsinstruktioner.

⁴ Skriv ut "mobil verksamhet" om adress saknas

⁵ Inom parentes anges en förkortning av verksamhetsutövaren ex bolaget, stiftelsen, föreningen. I resten av texten skrivs enbart förkortningen

⁶ Om adress saknas skriv istället "mobila livsmedelsverksamhet"

⁷ Ta bort detta stycke om det inte är aktuellt. Tänk även på att vitesföreläggande inte behöver vara löpande

⁸ Den här meningen ska endast vara kvar om 33 § används – annars tas den bort

⁹ Ta bort detta stycke om föreläggandet ej är förenat med ett vite

[Skriv här de bestämmelser som anläggningen inte uppfyller, se frasdokument]

I 33 § livsmedelslagen¹⁰ ges myndigheten rätt att bestämma att dess beslut ska gälla omedelbart även om beslutet överklagas.

X-nämnden bedömning

[Skriv resten av motiveringen d v s varför vi tolkar de faktiska omständigheterna som redogjorts för under "Bakgrund" som avvikelser mot de bestämmelser som redogjorts för under "Tillämpliga bestämmelser".]

De aktuella bristerna som påvisats i förevarande fall är av sådan karaktär att livsmedelssäkerheten inte säkerställs i verksamheten. Mot bakgrund av de risker för konsumenterna som detta medför ska beslutet gälla omedelbart.¹¹

Erinran

X-nämnden erinrar om att rätten att bedriva verksamheten kan tas bort eller inskränkas väsentligt och att beslutet om föreläggande kan förenas med ett ingripande vite¹² om inte föreläggandet följs.

Hur man överklagar

Beslutet kan överklagas hos Länsstyrelsen [xxx] län, se bifogad information "Hur man överklagar".

Enligt delegation

[Händelsehandläggare]

Klicka här och skriv beslutsfattarens titel

Bilagor

Hur man överklagar

Delgivningskvitto

Kontrollrapporter¹³

¹⁰ Detta stycke ska tas bort när 33 § inte används

¹¹ Detta stycke ska endast stå kvar om 33 § används. Skriv eventuellt om så att det passar ditt beslut

¹² Om beslutet redan inbegriper vite ändras denna text

¹³ Ta bort om detta inte är aktuellt

4 Stöd för arbete med riskvärdering och konsekvensanalys vid hot eller sabotage

Underlag för analys av hotsituation

Underlaget är framtaget med dricksvatten i åtanke, men kan i stora delar även användas vid hot eller sabotage mot livsmedel eller livsmedelsanläggningar.

Vid åverkan, intrång, iakttagelse:

Hur upptäcktes åverkan/intrånget, och av vad eller vem? Pålitlighet?

[Fyll i]

Kan händelsen bero på normal aktivitet, ev i kombination med slarv eller glömska?

[Fyll i]

Hur ser tidsspannet ut? Går det att bestämma under vilken tid intrånget/sabotaget har skett?

[Fyll i]

Har det tidigare förekommit inbrott, vandalism eller intrång i området/företaget?

[Fyll i]

Annan information om incidenten:

Tecken på stöld, vandalism, bus, flera personer, något kvarglömt?

[Fyll i]

Kan man få ytterligare information från t ex övervakningskamera?

[Fyll i]

Viktiga uppgifter från vittne kan handla om:

- Antal personer som sågs på platsen
- Vad personerna gjorde
- Om personerna hanterade någon utrustning (*maskin, behållare, pump etc*)
- Om personerna tog med något från platsen

Att skilja ett äkta hot från ett falskt görs av polis genom bedömning av telefonsamtal, brev m. m.

Vid ovanliga analysvärden

För att göra klart att det inte beror på apparat eller mätfel bör test med annan utrustning eller annat laboratorium genomföras.

Vid klagomål från konsumenter:

Vid undersökning av klagomål från konsumenter är det viktigt att ställa sig en rad frågor som t ex:

**Skiljer sig klagomålen betydligt (i antal och typ) från vanliga klagomål?
Kommer de från kunder som inte brukar klaga?**

[Fyll i]

**Vad gäller klagomålen? Finns någon karaktäristisk lukt, smak eller färg?
Upplever konsumenterna någon lindrigare påverkan på hälsan?**

[Fyll i]

**Är den lukt, smak, färg som beskrivs annorlunda än vad som brukar förekomma?
Tecken som tyder på något speciellt ämne?**

[Fyll i]

**Kommer klagomålen från ett oväntat geografiskt område (t ex från ett mindre område av
distributionssystemet)?**

[Fyll i]

4 Förslag till checklista för inspektion

Hantering

- Diskutera rutinerna för hantering av livsmedel. Fråga särskilt kring hur det misstänkta livsmedlet har hanterats
- Kontrollera "egenkontrollprogrammet" och att det följs
- Gör temperaturkontroller vid inspektionen
- Hur ser lokalen ut (*städning, ordning, ovidkommande föremål*)?
- Inköp av råvaror/Hur säkerställs kvaliteten på råvarorna?
- Behöver något åtgärdas på en gång?
- Mat som ska slängas eller tas i förvar för eventuell framtida provtagning
- Städning
- Felaktiga temperaturer som ska åtgärdas

Provtagning

- Finns det något kvar av det misstänkta livsmedlet?
- Gör en bedömning om det finns anledning att ta prov på det eller på andra livsmedel
- Tänk igenom syftet med eventuell provtagning
- Om det är uppenbart att livsmedlet hanterats på fel sätt – överväg om prov ska tas
- Proverna sätts som misstänkt matförgiftning. Behöver du lägga till någon ytterligare parameter – kontakta gärna laboratoriet och diskutera lämpliga parametrar
- Laboratoriet ska inte bedöma provet – det gör du som tagit provet

Begränsningar under utredningstiden

Diskutera om man behöver göra begränsningar i verksamheten under utredningstiden för att förhindra ytterligare sjukdomsfall. Det kan till exempel vara att man inte har bufféservering eller att någon råvara undviks.

Återbesök

- Behövs återbesök?
- Var tydlig med vilka saker som ska vara åtgärdade innan återbesöket
- Bestäm tidpunkt för återbesök

4 Förslag till frågeformulär vid misstänkt matförgiftning, person

Se detta som en första datainsamling. Därefter kan behövas mer detaljerad datainsamling i samarbete med smittskydd eller andra samverkande aktörer

Datum:

Inspektör:

Uppgifter om den drabbade

Namn:

Telefon:

Mobil:

Man:

Kvinna:

Ålder:

Personens egen teori

Vad tror du att du har blivit sjuk av?

Om misstänkt livsmedel/måltid finns, när åt/drack du det misstänkta?

Har någon annan blivit sjuk (familjen, bekanta, arbetskamrater)?

Nej

Ja, ange vem

Symtom med mera

När blev du sjuk?

Vilka symtom hade du?

Magont

Huvudvärk

Ont i kroppen

Illamående

Feber, ange °C

Hudrodnad

Kräkningar

Blodig avföring

Påverkan på balanssystemet (yrsel)

Diarréer

Annat, ange

När försvann symtomen?

Varaktighet symtom:

dagar

timmar

Utomlands

Har du varit utomlands?

Nej ☐ Ja, ange var och när Har någon närstående varit utomlands (*inom familjen, närstående på arbetet*)?Nej ☐ Ja ☐ Om ja: Lagat mat till dig? ☐ Använt samma toalett? ☐**Vatten**

Har du kommunalt vatten i bostaden?

Ja ☐ Nej, ange privat/
borrad brunn/grävd brunn/annat? Har du druckit vatten från enskild brunn (*besökt någon*)?Nej ☐ Ja, ange var

Har du druckit ytvatten (ute i naturen, bäck, sjö)?

Nej ☐ Ja ☐**Kontakter med djur**

Har du djur hemma (t. ex. hund, katt, fåglar, reptiler, akvarium, höns)?

Nej ☐ Ja, ange vilka

Har du kontakt med djur i ditt arbete?

Nej ☐ Ja, ange vilka

Har du haft andra kontakter med djur?

Nej ☐ Ja, ange vilka

Har du bekanta som har djur, och som du har klappat?

Nej ☐ Ja, ange vilka

Har du rengjort ett fågelbord utomhus?

Nej ☐ Ja ☐

Har du bedrivit utomhusarbete (såsom trädgårdsarbete, hållit på med ved eller gammalt gräs)?

Nej ☐ Ja ☐**Kom ihåg att kontakta länsveterinären vid misstanke om zoonos!**

Mat och dryck med mera

Har du druckit opastöriserad mjölk eller ätit något som innehåller sådan
(t ex färskost, rörost eller liknande)?

Nej ☐ Ja, ange vad

Har du ätit ägg från "privata" höns?

Nej ☐ Ja ☐

Har du ätit kyckling?

Nej ☐ Ja ☐

Har du grillat?

Nej ☐ Ja, ange vad

Har du ätit ute på restaurang eller köpt mat som lagats i butiken?

Nej ☐ Ja ☐

Om ja: Var?

När?

Vad?

Var brukar du handla?

Snusar du?

Nej ☐ Ja ☐

4 Förslag till frågeformulär vid misstänkt matförgiftning på restaurang, i butik och liknande

Ifyllt datum

Inspektör

Anläggningens namn

Den intervjuade personens namn

Berätta att vi fått in en anmälan. Ställ följande frågor:

Har någon hört av sig till er?

Är någon av personalen sjuk i magsjuka, eller har varit det de senaste dagarna/veckorna?

Har någon i personalen magsjuka familjemedlemmar?

Är någon i personalen förkyld?

Har någon i personalen sår på händerna, eller brännsår på händer/armar?

Har någon i personalen varit utomlands de senaste två veckorna?

Tog den personen avföringsprov när den kom tillbaka till Sverige? Resultat?

Övriga upplysningar:

4 Förslag till frågeformulär vid misstänkt vattenburen smitta

Uppgifterna avser tiden: till

Gatuadress Antal trappor

Telefonnr

Hushållet har: Kommunalt vatten ☐ Egen brunn ☐ Annan gemensam anläggning ☐

Antal personer i hushållet st Därav magsjuka Icke magsjuka

Har ni känt någon ovanlig lukt/smak på vattnet?

Nej ☐ Ja ☐ Minns inte ☐

Har ni sett någon ovanlig färg/grumlighet på vattnet?

Nej ☐ Ja ☐ Minns inte ☐

Om ja: När?

Hur såg vattnet ut?

Fyll i nedanstående tabell för samtliga familjemedlemmar, även icke sjuka

		Person 1	Person 2	Person 3	Person 4	Person 5
Kön (sätt X)	Kvinna	☐	☐	☐	☐	☐
	Man	☐	☐	☐	☐	☐
Ålder (år)						
Frisk, d v s inte magsjuk		☐	☐	☐	☐	☐
Insjuknat (ange datum/tid)		☐	☐	☐	☐	☐
Ännu sjuk		☐	☐	☐	☐	☐
Återinsjuknat (ange datum/tid)		☐	☐	☐	☐	☐

	Person 1	Person 2	Person 3	Person 4	Person 5
Symtom (ange timmar):					
– Magont					
– Kräkningar					
– Diarré					
– Huvudvärk					
– Feber (°C)					
Har du druckit okokt kranvatten eller dryck med kranvatten?					
– I bostaden					
– På annat håll (<i>ange var</i>)					
Dricker kranvatten:					
– Dagligen (<i>ange antal liter</i>)					
– Minst varje vecka					
– Aldrig					
Övrigt:					

4 Exempel på förberedda meddelanden till allmänheten vid vattenproblem

Viktigt meddelande till allmänheten, (VMA)

Miljökontoret/vattenverket i [...] kommun meddelar att dricksvattnet kan vara/är förorenat och därför inte ska drickas i följande delar av kommunen: [...]

Det är förenat med risk/stor risk för hälsan att dricka vattnet.

Ni som bor i [...] kommun, lyssna på Sveriges radio P4. Kommunen lämnar inom kort viktig information om dricksvattnet. Se även kommunens webbplats, [www.\[kommun\].se](http://www.[kommun].se)

Viktigt meddelande till allmänheten, (VMA)

Miljökontoret/vattenverket i [...] kommun meddelar att dricksvattnet kan vara/är förorenat och därför ska vatten som ska användas till dryck, matlagning och tandborstning kokas upp. Vattnet ska koka upp tills det bubblar kraftigt.

Det är förenat med risk/stor risk för hälsan att dricka okokt vatten.

Ni som bor i [...] kommun, lyssna på Sveriges Radio P4. Kommunen lämnar inom kort viktig information om dricksvattnet. Se även kommunens webbplats, [www.\[kommun\].se](http://www.[kommun].se)

Viktigt meddelande till allmänheten, (VMA)

Meddelande om dricksvattnet i [...] Kommun. Dricksvattnet i följande delar av kommunen kan ha/har förorenats: [...].

Använd inte vattnet till dryck eller matlagning utan att först koka det. Vattnet ska koka upp tills det bubblar kraftigt.

Kommunen arbetar med att undersöka om /hur förorening skett. Prover har tagits för att undersöka vattnet. Eventuellt kommer klorhalten i vattnet att höjas för att dämpa föroreningen. Kloret kan ge en obehaglig lukt, men är nödvändig för att vattnet ska bli användbart igen.

Kommunen meddelar i Sveriges Radio P4/genom anslag/genom telefonsvarare nr [...] /genom hemsida [www.\[kommun\].se](http://www.[kommun].se) när kokning inte längre behöver ske.

Sjukdomsutbrott – förbud att dricka vattnet

Meddelande om dricksvattnet i [...] kommun. Dricksvattnet i följande delar av kommunen har förorenats: [...].

Många har blivit sjuka av vattnet. Det är en allvarlig fara för hälsan. Det beror på en kraftig förorening av [...]

Använd överhuvudtaget inte vattnet till dryck eller matlagning.

Kommunen arbetar med att rena vattnet och rengöra ledningar. Prover har tagits för att undersöka vattnet. Tankar med dricksvatten kommer att finnas på följande platser: [...]

Kommunen meddelar i Sveriges Radio P4/genom anslag/genom telefonsvarare nr [...] / genom hemsida [www.\[kommun\].se](http://www.[kommun].se) när vattnet åter får användas.

Sjukdomsutbrott – kokningsrekommendation

Meddelande om dricksvattnet i [...] kommun. Dricksvattnet i följande delar av kommunen har förorenats: [...]. Många har blivit sjuka av vattnet.

Använd inte vattnet till dryck eller matlagning utan att först koka det. Vattnet ska koka upp tills det bubblar kraftigt.

Kommunen arbetar med att rena vattnet och rengöra ledningar. Prover har tagits för att undersöka vattnet. Klorhalten i vattnet har höjts för att dämpa föroreningen. Klore kan ge en obehaglig lukt, men är nödvändig för att dricksvattnet ska bli användbart igen.

Kommunen meddelar i Sveriges Radio P4/genom anslag/genom telefonsvarare nr [...] / genom hemsida [www.\[kommun\].se](http://www.[kommun].se) när kokning inte längre behöver ske.

Information om kokningsrekommendationer

Vad ska du göra när kommunen rekommenderar att dricksvattnet ska kokas?

När det finns misstanke om att dricksvattnet innehåller mikroorganismer, som kan göra dig sjuk, rekommenderar kommunen att du kokar dricksvattnet innan det används. Kokningen dödar mikroorganismer som bakterier, virus och parasiter. Koka upp dricksvattnet i kastrull eller vattenkokare tills det bubblar kraftigt! Det räcker att koka upp dricksvattnet – det behöver alltså inte koka en viss tid. Förvara dricksvattnet i en väl rengjord behållare i rumstemperatur eller kallare – gärna i kylskåp.

Koka allt dricksvatten som ska användas till dryck!

Kokt dricksvatten ska dessutom användas till att:

- Laga mat som inte ska kokas eller värmebehandlas över 100°C
- Blanda med saft eller andra drycker
- Brygga kaffe, eftersom kaffebryggare inte värmer dricksvattnet tillräckligt för att döda mikroorganismer
- Göra is
- Skölja frukt, sallad och grönsaker som inte ska kokas
- Borsta tänderna

Okokt dricksvatten kan användas till att:

- Koka mat
- Tvätta händer och ansikte
- Duscha, men se till att små barn inte sväljer av vattnet. Undvik att bada.
- Spola toaletten
- Diska i maskin på högsta temperatur (använd torkprogrammet) eller för hand (låt disken torka innan den används)
- Tvätta kläder
- Städa och rengöra ytor
- Vattna blommor

Obs!

Observera att barn inte bör leka i vattenspridare, barnbassänger och liknande under perioder med kokningsrekommendation. Att hämta annat dricksvatten vid anvisade tappställen är ett alternativ/komplement till att själv koka det. Ta reda på om kommunen har tappställen eller har ställt ut tankar med dricksvatten. Ett alternativ kan vara att köpa dricksvatten på flaska. Information finns oftast på kommunens webbplats.